

Social hållbarhet i Flemingsbergs fysiska miljö

Sammanställning och analys av medborgardialoger i Flemingsberg, 2010–2022

Sara Ferlander och Eva Karlberg, Södertörns högskola

Huddinge

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Fabege

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	2
2. Flemingsberg	3
2.1. Tidigare forskning om Flemingsberg	4
2.1.1. Sociala aspekter i Flemingsbergs fysiska miljö	4
2.1.2. Flemingsberg – ett splittrat stadslandskap	5
3. Medborgardialoger och social hållbarhet i den fysiska miljön	7
3.1. Medborgardialoger	7
3.2. Social hållbarhet	8
4. Material och metod	10
5. Resultat	12
5.1. Lokala behov och önskemål (i Flemingsberg)	12
5.1.1. Fler aktiviteter	13
5.1.2. Bättre underhåll och bevarande av det befintliga	18
5.1.3. Mer service	22
5.1.4. Ökad sammanhållning	26
5.2. Olika gruppers behov	29
5.2.1. Barn och unga	30
5.2.2. Flickor och kvinnor	34
5.2.3. Äldre och personer med funktionshinder	36
5.2.4. Bostadsområde, socioekonomi och migrationsbakgrund	36
5.3. Förändring av behov över tid	38
5.3.1. Ökad efterfrågan på sociala aktiviteter och mötesplatser för unga	38
5.3.2. Ökad otrygghet i samband med kriminalitet	39
6. Sammanfattning och slutsatser	40
6.1. Sammanfattning av resultat	41
6.2. Social hållbarhet i Flemingsberg	42
6.2.1. Vikten av att prioritera boendes återkommande behov	44
6.3. Medborgardialoger som verktyg	46
Källförteckning	50
Tack	53

1. Inledning

Flemingsberg i Huddinge kommun är ett av Sveriges snabbast växande områden. I den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUFs)¹ är Flemingsberg sedan länge utpekat som en regional stadskärna. Enligt politiska visioner innebär det att Flemingsberg inom 30 år ska ha omvandlats från ett ytterstadsområde till en attraktiv stadskärna med 50 000 arbetande, 50 000 boende och 50 000 besökare. Förutom en stark tillväxt är ambitionen, i enlighet med utvecklingsprogrammet för Flemingsberg², även att Flemingsberg ska vara en ”socialt hållbar” stad där medborgarna kan vara med och påverka utvecklingen.

Arbetet med att skapa socialt hållbara stadsmiljöer handlar ofta om inkluderande av olika sociala värden i stadsutvecklingen. Huddinge kommun arbetar med social hållbarhet inom fysisk planering genom ett fokus på fem sociala värden: 1) sammanhållning och jämlikhet, 2) vardagsliv, 3) delaktighet och inflytande, 4) trygghet och 5) folkhälsa.³ Ett av kommunens sätt att öka medborgarnas delaktighet och inflytande – och således social hållbarhet i den fysiska miljön – är genom medborgardialoger. Vad gäller fysisk miljö utgår vi i denna rapport ifrån Vinnovas definition: ”bostäder, offentlig miljö, grönområden, arbetsplatser, handel och gator”.⁴ På liknande vis menar vi att både bebyggelse och natur ingår i Flemingsbergs fysiska miljö.

Stadsutveckling sker i hela Flemingsberg, men framför allt i den framväxande stadsdelen Flemingsbergsdalen där ett nytt stadscentrum ska utvecklas med restauranger, handel och kultur. Flemingsbergsdalen ligger mitt emellan de befintliga bostadsområdena Grantorp och Visättra, som byggdes inom ramen för miljonprogrammet för cirka femtio år sedan. Genom Flemingsbergsdalen löper Huddingevägen och järnvägsspåret, som en barriär mellan Grantorp och Visättra – och hela Flemingsberg.

Huddingevägen och järnvägsspåret; Grantorp till vänster och Flemingsbergsdalen (och Visättra) till höger.

¹ RUFs 2010; RUFs 2050.

² Utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Flemingsberg 2018.

³ Fyrvald 2020.

⁴ Vinnova 2021.

Planen är att Flemingsbergsdalen ska utgöra ett nav för hela Flemingsberg och knyta samman dess olika delar. Fysiska och sociala barriärer ska överbryggas. Enligt planprogrammet för Flemingsbergsdalen är visionen att: ”Stadsdelen ska präglas av en långsiktig samhällsutveckling med människan i centrum”.⁵

För att uppnå denna vision behöver människor bosatta i området känna sig inkluderade i stadsutvecklingen, vilket är vad Vinnovaprojektet ”Flemingsberg; en inkluderande och sammanhållen stadsmiljö” handlar om. Projektet pågår under tre år (2022–2024) i samverkan mellan Huddinge kommun, Fabege och Södertörns högskola. I enlighet med Vinnovas utlysning om social hållbarhet i den fysiska miljön⁶, är projektets syfte att få ökad kunskap om lokala behov i Flemingsberg samt i samverkan med boende utveckla redskap för att inkludera sociala värden såsom jämlikhet, tillit, trygghet och välbefinnande i den fysiska miljön.

Detta görs bland annat genom en sammanställning och analys av befintligt material från tidigare genomförda medborgardialoger i Flemingsberg under perioden 2010–2022. Vinnovaprojektets nästa fas är att, utifrån dialogmaterialets identifierade teman, tillsammans med boende skapa aktiviteter som testas i Flemingsberg under projektperioden (2022–2024). Samtidigt ämnar vi undersöka hur aktiviteterna kan skalas upp i mer permanenta lösningar. Vår förhoppning är att projektet ska leda till att boende känner sig mer delaktiga i stadsutvecklingen och större tillhörighet till *hela* Flemingsberg. Vi hoppas på så sätt kunna bidra till en mer inkluderande och sammanhållen stadsmiljö i Flemingsberg. Denna rapport fokuserar på Vinnovaprojektets första fas: sammanställning och analys av medborgardialoger i och om Flemingsberg.

1.1. Syfte och frågeställningar

Det huvudsakliga syftet med denna rapport är att, med hjälp av sammanställning och analys av befintliga medborgardialoger, få ökad kunskap om boendes upplevelser av Flemingsbergs fysiska miljö. Vi vill ta reda på vad som är viktigt för Flemingsbergsborna angående deras bostadsområde och utvecklingen av det. Vad har boende under åren (2010–2022) framfört för synpunkter, behov och önskemål i områdets dialoger?

Syftet är också undersöka hur boendes upplevelser av Flemingsberg skiljer sig åt mellan olika grupper i bostadsområdet. Finns det till exempel skillnader mellan kvinnor och män, yngre och äldre medborgare? Vi ämnar även ta reda på hur boendes synpunkter, behov och önskemål har förändrats över tid (2010–2022).

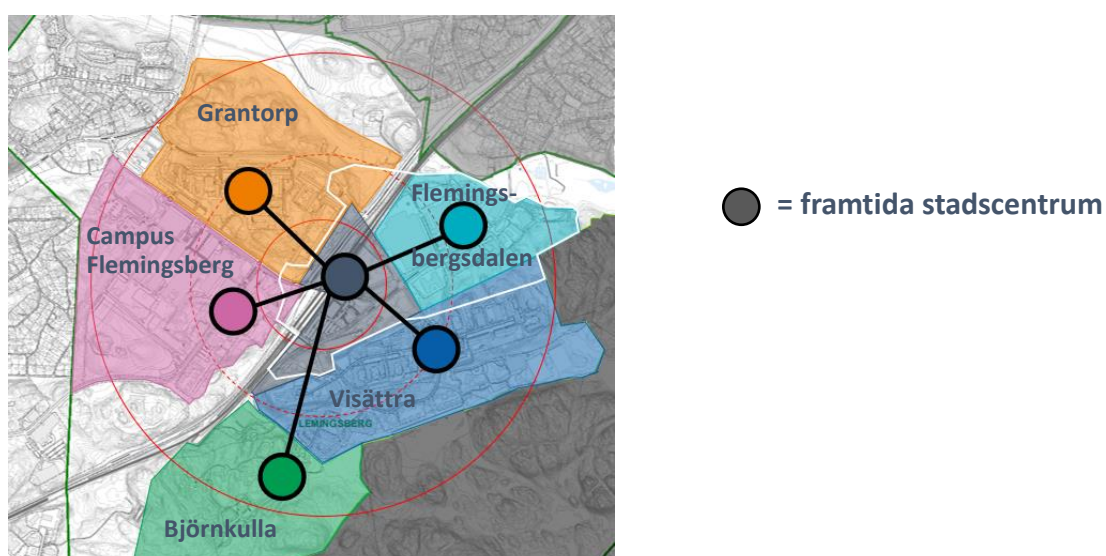
Resultatet från sammanställningen och analysen av dialogerna avser vi att på olika sätt återkoppla till boende och personer som arbetar med stadsutveckling i Flemingsberg. Ett delsyfte med rapporten är också att utvärdera hur medborgardialoger fungerar som verktyg för ökad delaktighet bland boende i området.

⁵ Planprogram för Flemingsbergsdalen 2020, s. 8.

⁶ Vinnova 2021.

2. Flemingsberg

Flemingsberg beskrivs ofta som en plats med stor utvecklingspotential. På platsen finns redan idag ett av Sveriges största rättscentrum, ett världsledande universitetssjukhus och Campus Flemingsberg bestående av flera högskolor och en gymnasieskola. Som tidigare nämnts finns även de befintliga – och största – bostadsområdena Grantorp och Visättra samt den nya stadsdelen Flemingsbergsdalen som växer fram mitt emellan dem. I närheten av Grantorp ligger det gamla villaområdet Kästa och i anslutning till Visättra ligger Björnkulla där bland annat Södertörns friskola är lokaliserad. Intill Visättra och Björnkulla finns Flemingsbergsskogens naturreservat som är ett av Stockholmsregionens största väglösa skogsområden.

Karta över den regionala stadskärnan Flemingsberg.

I denna rapport fokuserar vi framför allt på Grantorp och Visättra och de människor som bor där. När dessa områden byggdes, i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet, hette de Västra Flemingsberg (dagens Grantorp) och Östra Flemingsberg (dagens Visättra). Under 1980-talet ändrades namnen till Grantorp och Visättra. Boende i Grantorp (och i andra delar av Flemingsberg) brukar inte själva säga Grantorp. De flesta säger i stället Flemingsberg, eller 'Flempan' i folkmun. I denna rapport benämner vi dock området som Grantorp för att urskilja det från andra delområden och från Flemingsberg som helhet. I Grantorp ligger Flemingsbergs Centrum som inte ska blandas ihop med det framtida stadscentrumet i Flemingsbergsdalen.

Sedan hösten 2021 är Grantorp och Visättra med på polisens lista över "utsatta områden". Ett utsatt område karaktäriseras enligt polisen av låg socioekonomisk status och kriminell inverkan på lokalsamhället.⁷

⁷Polisen 2021.

Delmos – Delegationen mot segregation – gör områdesindelningar som skiljer sig från polisens lista, då de enbart fokuserar på socioekonomiska förutsättningar.⁸ År 2020 delades Flemingsberg in i tre delområden: Flemingsberg-Kästa, Flemingsberg västra (där Grantorp ingår) och Flemingsberg östra (där Visättra ingår). Medan Flemingsberg västra definieras som ett område med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 2) beskrivs de andra två områdena som socioekonomiskt blandade områden (områdestyp 3).⁹ Enligt Delmos är boende i områden med socioekonomiska utmaningar ”i högre utsträckning lågutbildade, lever i högre utsträckning med låg ekonomisk standard (har mycket låga inkomster) och uppbär i högre utsträckning ekonomiskt bistånd och/eller är arbetslösa längre än sex månader jämfört med genomsnittet i riket”.¹⁰ I Flemingsberg är andelen invånare med utländsk bakgrund dessutom avsevärt högre än i resten av Stockholms län (85 % jämfört med 24 %).¹¹ De flesta Flemingsbergsborna bor i hyresrätt (69 % i Grantorp och 72 % i Visättra)¹² och Flemingsberg är ett av de mest trångbodda områdena i hela Stockholmsområdet.¹³

2.1. Tidigare forskning om Flemingsberg

Det finns en del tidigare forskning om Flemingsberg, framför allt om Grantorp. Tidigare forskning visar att sociala aspekter länge har betonats i Flemingsberg, men samtidigt pekar studier på att området är splittrat.

2.1.1. Sociala aspekter i Flemingsbergs fysiska miljö

För att skapa en god boendemiljö när västra Flemingsberg byggdes för 50 år sedan involverades sociologerna Carin Boalt och Gunnar Åsvärn. De skulle företräda de boende och lämnade bland annat synpunkter på byggplanerna över Flemingsberg. De sociala aspekterna betonades i samhällsbyggandet.¹⁴ Åsvärn gjorde redan 1968 en lista över diverse lokala servicebehov som förutsätts ska finnas i en stadsdel, såsom restauranger och undervisning.¹⁵ Särskild vikt lades vid fritids- och föreningsliv, inklusive ungdomsgård, bibliotek, teaterscen och olika idrottsaktiviteter. Åtta år senare gjordes en sociologisk enkätundersökning med syftet att studera invånarnas inställning till att bo i Västra Flemingsberg (dvs Grantorp).¹⁶ Urvalet bestod av 400 hushåll i området. Resultatet visade att det som uppfattades som mest positivt med att bo i Västra Flemingsberg var närheten till naturen. Möjligheterna till friluftsliv inom gångavstånd uppskattades. Boende var däremot särskilt missnöjda med den ”allmänna ordningen”, kontakten med andra människor och servicen i området, både offentlig och kommersiell. Många ansåg att det var ”dålig närservice”, brist på kommunikationer och att mycket i bostadsområdet var trasigt.

⁸ Delmos 2022.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid, s. 11.

¹¹ SCB 2018.

¹² Segregationsbarometern 2020.

¹³ Boverket 2016.

¹⁴ Söderqvist 1999.

¹⁵ Åsvärn 1968.

¹⁶ Stockholms läns landsting 1976.

Behovet av välfungerande och grundläggande samhällsservice, såsom bibliotek, fritidsgård, förskolor och skolor, framkommer även senare genom forskning i Flemingsberg. Utifrån studier i Grantorp och andra förorter i södra Stockholm drogs följande slutsats: ”I förorten önskas också kvalitativa mötesplatser, men det stora orosmolnet för många av dess invånare tycks vara brister i de förskolor och skolor som skall forma förutsättningarna för kommande generationer”.¹⁷ Även om många Flemingsbergsbor som intervjuades då efterfrågade fler kaféer och dylikt tycktes inte den typen av mötesplats utgöra deras främsta behov och önskemål. Det viktigaste för många boende tycktes i stället vara välfungerande skolor och förskolor. Sådana verksamheter utgör dessutom viktiga mötesplatser i sig, vilket också påpekades av Åsvärn redan 1968. Nyligen föreslog Boverket dessutom en utveckling av förskolors och skolors fysiska miljö för att lyfta hela samhället, eftersom de utgör en nyckelfunktion inom samhällsbyggandet i form av naturliga mötesplatser.¹⁸

Enligt tidigare studier i Flemingsberg saknas mötesplatser i området.¹⁹ En kartläggning av mötesplatser i förorter i hela Sverige visar att föreningslivet i Flemingsberg är svagt och att det saknas medborgardrivna lokaler ”där människor kan mötas på ett naturligt sätt”.²⁰ Även senare forskning om kvinnors upplevelser av mötesplatser i Flemingsberg vittnar om en brist på mötesplatser och ett etablerat föreningsliv.²¹ Enligt Boverket har det skett en generell minskning av mötesplatser, särskilt för unga, vilket är speciellt problematiskt i trångbodda områden såsom Flemingsberg.²² På senare tid har dessutom viktiga mötesplatser i Flemingsberg lagts ned. Biblioteket och fritidsgården i Grantorp samt fritidsgården i Visättra stängdes under våren 2019 med avsikten att öppna ett gemensamt fritids- och kulturhus i Flemingsbergsdalen för att bättre knyta ihop Flemingsbergs olika delar. Den nya mötesplatsen öppnades dock inte, vilket innebar att Flemingsbergsborna under en lång tid var utan både bibliotek och fritidsgård i permanent form. Detta har lett till stor besvikelse bland många invånare liksom ökad misstro gentemot beslutsfattare.²³ Till mångas glädje återinvigdes den ena fritidsgården i sina gamla lokaler i Visättra, i mars 2023. Dock har åldersgränsen sänkts från 19 till 16 år. Biblioteket kommer att invigas i Fleminghallen i Flemingsbergsdalen i juni 2023. En tidigare observationsstudie av fritidsgården Ung zon i Grantorp visar att den utgjorde en viktig arena för ungas skapande och upprätthållande av tillit samt olika former av sociala relationer och socialt kapital.²⁴

2.1.2. Flemingsberg – ett splittrat stadslandskap

Även om vikten av sociala aspekter har betonats i tidigare forskning, beskrivs Flemingsberg ofta som ett splittrat stadslandskap, både fysiskt och socialt. Så tidigt som år 1968 beskrev sociologen Åsvärn

¹⁷ Ferlander *et al* 2018, s. 88.

¹⁸ Boverket 2022.

¹⁹ Wikström 2007.

²⁰ Austin 2015, s. 20.

²¹ Jukkala *et al* 2021.

²² Boverket 2019.

²³ Ferlander 2021.

²⁴ Jukkala *et al* 2021.

Flemingsberg på följande sätt: ”Helt allmänt torde man konstatera att främst terrängförhållanden och förutsatta vägdragningar i anslutning till området försvårar serviceförsörjningen rätt avsevärt. Båda dessa förhållanden tenderar att i någon mån isolera stadsdelen från övrig bebyggelse”.²⁵ Nästan 50 år senare skildrades området på ett liknande sätt av arkitekturforskarna Tomas Tägil och Finn Werne. De beskriver Flemingsberg som ett splittrat stadslandskap bestående av ”delar som knappt förefaller ha med varandra att göra” och Grantorp som en ”bostadsenklav” omgiven av trafikleder som barriärer mot omgivningen.²⁶

I sin historiesociologiska analys av Flemingsberg påpekar Apostolis Papakostas att det finns ”rumsliga distanser” i Flemingsberg som också vittnar om sociala distanser. Ett exempel är Hälsovägen som rumsligt skär av Grantorp från Campus Flemingsberg. Samtidigt symboliserar den en social gräns mellan boende i Grantorp och personal på sjukhuset eller något av lärosätena på andra sidan vägen: ”Det verkar som om det finns en osynlig mur vid Hälsovägen som delar dag- och nattbefolkningen, en kosmopolitisk akademisk medelklass i universitetsstaden och en hitrest och *de facto* kosmopolitisk grupp från världens alla hörn i bostadsområdet”.²⁷ Enligt Papakostas var tanken med sjukhuset när det byggdes att en stor del av personalen skulle bo i Grantorp, men så blev det inte. Samma sak gäller Södertörns högskola. Nästan ingen av högskolans personal bor i Grantorp. Och omvänt – få av Grantorpsborna arbetar på andra sidan Hälsovägen.

På samma sätt som Hälsovägen utgör en barriär mellan Grantorp och Flemingsberg tycks Huddingevägen dra en lika skarp – om inte skarpare – gräns mellan Grantorp och Flemingsbergdalen. Enligt Karen Austin ”finns en stor risk att man skapar konfliktytor mellan det ’nya’ Flemingsberg och det ’gamla’ Flemingsberg”.²⁸ Detta bekräftas även av senare studier om kvinnor i Flemingsberg som visar att många har känt sig bortglömda i stadsutvecklingen.²⁹ Kvinnor i olika åldrar beskriver en upplevelse av att det satsas på de nya delarna medan de gamla och befintliga delarna ignoreras. Detta stöder tidigare forskning som visar att det särskilt är röster från kvinnor i marginaliserade förortsområden som negligeras i stadsutvecklingsprocesser.³⁰ Dessutom visar tidigare studier att Huddingevägen utgör en barriär även mellan Grantorp och Visättra med få kontakter boende emellan, vilket kan illustreras av en ung kvinna som har bott på båda platser: ”Fast Flemingsberg [dvs Grantorp] och Visättra är så nära så är de jävligt olika”.³¹

²⁵ Åsvärn 1968, s. 6.

²⁶ Tägil & Werne 2007, s. 43-44.

²⁷ Papakostas 2021, s. 55.

²⁸ Austin 2015, s. 21.

²⁹ Ferlander 2021; Jukkala *et al* 2021.

³⁰ Listerborn 2008; Kern 2020.

³¹ Jukkala *et al* 2021, s. 243.

3. Medborgardialoger och social hållbarhet i den fysiska miljön

Medborgardialoger har under många år använts av kommuner i Sverige, men som forskningsområde är det relativt nytt. Social hållbarhet är ett begrepp som under senare år har blivit väldigt populärt inom fysisk planering och stadsutveckling. I detta avsnitt avser vi beskriva vad vi menar med begreppen med fokus på den fysiska och urbana miljön samt sammanfatta den viktigaste forskningen inom dessa områden.

3.1. Medborgardialoger

Inbjudet medborgardeltagande har använts i Sverige inom fysisk planering under cirka 50 år.³² Detta kunde – och kan fortfarande – innebära att kommunens planerare bjuder in invånare för att diskutera ett bostadsområdes framtid. Under 1990-talet tillkom sedan begreppen jämställdhet och hållbarhet som viktiga aspekter av medborgardeltagande och dialog. Många kommuner har således relativt lång erfarenhet av medborgardialoger, vilket har kommit att bli en praktik som genomsyrar samhällsplaneringen i Sverige.

Vad är då en medborgardialog? Generellt kan den beskrivas som en dialog mellan beslutsfattare och medborgare, vilket leder till nästa fråga: Vad är en medborgare? I projektet *Medborgardialog* definierar Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) medborgare som ”de som bor, verkar, lever i eller har en relation till kommunen eller regionen”.³³ I denna rapport utgår vi från SKR:s definition, även om fokus ligger på de *boendes* perspektiv. Nästa del av begreppet medborgardialog är *dialog*, som kommer från det grekiska ordet *diálogos* och betyder genom (*dia*) resonerande (*logos*). Enligt filosofen David Bohm³⁴ handlar dialog om att tänka fritt tillsammans och aktivt lyssna på varandra, vilket överensstämmer med hur medborgardialog beskrivs i doktorsavhandlingen *Lyssnandets praktik – medborgardialog, icke-vetande och förskjutningar*.³⁵

I den alldeles färska SKR-rapporten *Inkludering och medborgardeltagande. En forskningsöversikt om hur medborgardialoger kan inkludera marginaliserade grupper*, beskriver rapportförfattaren och forskaren Nazem Tahvilzadeh medborgardialoger som ”ett paraplybegrepp för olika styrinitiativ med syftet att förverkliga nya former för medborgardeltagande”. Tahvilzadeh menar att medborgardialoger utgör ett slags ”demokratiska innovationer” med ett särskilt fokus att ”inkludera marginaliserade grupper som barn och unga, invandrare och minoritetsgrupper, funktionsnedsatta och invånare i utsatta stadsdelar”.³⁶ Detta är även ett mål för Huddinge kommun som i rapporten *Handbok för delaktighet* skriver att de vill ”utveckla metoder för att inkludera de kommuninvånare som vanligtvis inte deltar i den demokratiska processen”.³⁷

³² Montin 2021.

³³ Langlet 2019, s. 9.

³⁴ Bohm 1996.

³⁵ Wiberg 2018.

³⁶ Tahvilzadeh 2023, s. 5 & 20.

³⁷ Lindholm & Moritz 2012, s. 1.

I litteraturen om medborgardialoger diskuteras både möjligheter och utmaningar, vilket illustreras väl i boken *Medborgardialog – demokrati eller dekoration?*³⁸ Många forskare och praktiker ser dialoger som ett verktyg eller komplement för att skapa och upprätthålla medborgerlig delaktighet och demokrati.³⁹ En annan fördel som ofta nämns, bland annat av Boverket, är att dialoger skapar bättre underlag för beslut, samtidigt som Boverket pekar på att det saknas empiriska bevis för det.⁴⁰ Men oavsett dialogernas inverkan på beslut, menar många – i enlighet med filosofen och sociologen Jürgen Habermas – att dialogen fyller en viktig funktion för att öka tillit och skapa goda relationer mellan beslutsfattare och medborgare.⁴¹

Vad gäller utmaningar nämns ofta att medborgardialoger sällan är representativa för befolkningen i helhet. Unga är exempelvis en grupp som ofta saknas.⁴² Även kvinnor, särskilt i marginaliserade områden, är mindre representerade i dialoger och i stadsutvecklingsprocesser generellt.⁴³ I sin doktorsavhandling, observerar sociologen Susanne Urban medborgardialoger inom ramen för Storstadssatsningen bland annat i Flemingsberg.⁴⁴ Hon kommer fram till att det framför allt är redan samhällsengagerade medborgare som deltar i dialoger. Dock visar forskning på en avsaknad av precisering och analys av vilka grupper som är mindre representerade vid medborgardialoger⁴⁵, vilket kan kopplas till att dokumentationen av dialoger tenderar att vara varierad och bristfällig.⁴⁶ Ytterligare ett problem som tas upp i litteraturen är svårigheter att gå från dialog till återkoppling och framför allt till samskapande.⁴⁷ Men trots att hon pekar på många utmaningar, drar Moa Tunström, forskare i samhällsplanering, följande slutsats: ”Det vi har samlat in och sammanställt kan trots allt berätta en hel del om både intentioner och resultat. Dokumentationen beror dock mycket på de som har varit involverade i arbetet. Hur de har valt att dokumentera en process styr kunskapen om den. Antingen ser man detta som ett problem för praktiken, eller faktiskt som essensen i dialogarbete”.⁴⁸

3.2. Social hållbarhet

Social hållbarhet är ett förhållandevis nytt begrepp som har blivit populärt inom många olika områden. Det används till exempel flitigt som ett policybegrepp inom stadsplanering. Forskning har dock visat att begreppet ofta upplevs som brett och svårt att greppa av praktiker som arbetar med stadsutveckling.⁴⁹ Många forskare betonar dessutom att social hållbarhet är ett värdeladdat och mångbottnat begrepp.⁵⁰

³⁸ Lindholm *et al* 2015.

³⁹ SKL 2009; Bornemark 2016; Fyrvald 2020; Tahvilzadeh 2023.

⁴⁰ Boverket 2017.

⁴¹ Habermas 1994; Lindholm *et al* 2015; Tahvilzadeh 2021.

⁴² Edström 2014.

⁴³ Listerborn 2008.

⁴⁴ Urban 2005.

⁴⁵ Edström 2014.

⁴⁶ Tunström 2021.

⁴⁷ Harling 2021.

⁴⁸ Tunström 2021, s. 30-31.

⁴⁹ Tahvilzadeh *et al* 2014; Regeringskansliet 2021.

⁵⁰ Gustavsson & Elander 2013; Ström *et al* 2017; Regeringskansliet 2021.

En relativt vedertagen definition inom forskningslitteraturen har getts av sociologerna Beate Littig och Erich Griessler.⁵¹ De menar att social hållbarhet är en samhällskvalitet som uppnås när människors generella behov är tillfredsställda samtidigt som naturen bevaras och värden som social rättvisa, mänsklig värdighet och deltagande uppfylls. De mäter social hållbarhet genom tre indikatorer: 1) tillfredsställelse med grundläggande behov och livskvalitet, 2) social rättvisa – jämlika möjligheter till livskvalitet och delaktighet i samhället utifrån kön, ålder, inkomst etcetera, och 3) social sammanhållning, exempelvis delaktighet i sociala nätverk och frivillighetsorganisationer. Denna definition stämmer överens med hur *Mötesplats social hållbarhet*⁵², som drivs av Folkhälsomyndigheten och SKR, beskriver begreppet. De menar att social hållbarhet: 1) tillgodoser människors grundläggande behov, 2) bidrar till att alla människor, oavsett bakgrund, inkluderas, och 3) ska anpassas och utformas utifrån de grupper som har störst behov.

Frågan är då vad människors grundläggande behov innebär. De flesta forskare är överens om att mänskliga behov innefattar mer än överlevnad. Dagens behovsforskare anser att mänskliga behov handlar om att människor behöver möjligheter att utveckla och forma relationer, skapa kultur och utforska nya idéer.⁵³ I denna rapport fokuserar vi på vad som tas upp och efterfrågas av boende i medborgardialogerna, inklusive vad boende uttrycker de behöver (behov) och vill ha (önskemål) alternativt inte vill ha i sitt bostadsområde. Vi ämnar inte göra någon åtskillnad mellan behov och önskemål i vår analys, utan vill snarare beskriva återkommande synpunkter som har tagits upp av boende i ett urval av dialoger under de senaste tolv åren.

I rapporten ligger fokus på behov och social hållbarhet i den urbana fysiska miljön. Enligt forskaren Nicola Dempsey och kollegor består social hållbarhet i en urban miljö av två aspekter.⁵⁴ Den första handlar om invånares rättvisa tillgång till områdets resurser. Motsatsen är social exkludering i form av exempelvis rasism eller ålderism.⁵⁵ Ett grundläggande mått på social rättvisa i den fysiska miljön är *tillgänglighet*. Precis som Åsvärn gjorde för Flemingsberg år 1968, inkluderar Dempsey med kollegor en lista över service som invånare bör ha tillgång till för att urban social hållbarhet ska uppnås. I listan ingår bland annat tillgång till skola, sjukvård, kultur, bibliotek, idrottsaktiviteter, aktiviteter för barn, kaféer, grönområden och 'community centers'. Den andra aspekten av urban social hållbarhet mäts på en mer kollektiv nivå genom fem indikatorer: 1) social interaktion och sociala nätverk i området, 2) deltagande i områdets föreningsliv, 3) områdesstabilitet (låg utflyttningsgrad), 4) stolthet och platsidentitet, samt 5) trygghet och säkerhet.

Även i Agenda 2030 ingår mål om social hållbarhet i urbana miljöer. Mål 11 handlar om hållbara städer och samhällen och delmål 11.7 fokuserar på offentliga platser: "Senast 2030 tillhandahålla tillgång till

⁵¹ Littig & Griessler 2005.

⁵² Mötesplats Social hållbarhet 2022.

⁵³ Hedenus *et al* 2022.

⁵⁴ Dempsey *et al* 2011.

⁵⁵ Kellaher *et al* 2004.

säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning”.⁵⁶ Trots detta riskerar många grupper att hamna utanför. Enligt rapporten *Lämna ingen utanför*, en lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige, är risken särskilt stor för flickor med olika utsattheter som överlappar varandra.⁵⁷

I Regeringskansliets rapport *Den hala tvålen* framgår det att fysisk planering och stadsutveckling kan bidra till social hållbarhet på två olika sätt – dels genom själva planerings- och stadsutvecklingsprocessen, dels genom de fysiska miljöer som den processen resulterar i.⁵⁸ Själva processen kan till exempel bestå av medborgardialoger där boende involveras när en fysisk miljö ska utvecklas. En sådan process kan i sin tur leda till positiv inverkan på sociala värden i den fysiska miljön, såsom ökad jämställdhet och trygghet i stadsmiljöer. Samtidigt betonas det i rapporten att kunskaper om inverkan på de fysiska miljöerna ofta saknas på grund av brister i uppföljning och utvärdering av arbete med social hållbarhet, samt att fysisk planering och stadsutveckling inte ensamt kan bidra till och påverka förutsättningarna för social hållbarhet.

4. Material och metod

Vi har sammanställt och analyserat 20 medborgardialoger om Flemingsberg som har genomförts under perioden 2010–2022. Urvalet gjordes av Vinnovaprojektets nyckelpersoner på Huddinge kommun, i samråd med projektets forskare på Södertörns högskola. Nästan samtliga dialoger har initierats av Huddinge kommun, men ett flertal har genomförts av konsulter (särskilt de senare). Materialet består av cirka 400 sidors skriftliga rapporter gjorda av de som genomförde dialogerna, det vill säga kommunanställda eller konsulter. Dialogerna har numrerats från 1 till 20 och finns listade i källförteckningen.

Vi började med att sammanställa materialet av dialoger utifrån ett antal olika kriterier, såsom typ av aktiviteter och målgrupp. Dialogerna i materialet består av en mängd olika aktiviteter, som exempelvis områdesvandringar, enkäter inklusive skriftliga kommentarer, intervjuer, fokusgrupper, olika typer av workshops, dialog- och informationsmöten, inläsning av tidigare dialoger samt platsbesök. Vissa dialoger är längre processer som inkluderar flera metoder samtidigt, såsom dialogmöten, enkäter och workshops.

Vad gäller målgrupp i form av geografiska områden fokuserar de flesta medborgardialoger på de två största bostadsområdena Visättra och Grantorp. Nio dialoger handlar om Visättra (nr 1, 3, 7, 8, 12, 13, 14, 17 & 20) och fem om Grantorp (nr 4, 5, 9, 11 & 18). En dialog inkluderar både Visättra och Grantorp (nr 2) och

⁵⁶ UNDP i Sverige 2021.

⁵⁷ SCB 2020.

⁵⁸ Regeringskansliet 2021.

en annan hela Flemingsberg (nr 19). Två dialoger rör det nya och framväxande stadscentrumet i Flemingsbergsdalen (nr 6 & 10), en rör Campus Flemingsberg (nr 15) och en annan Björnkulla (nr 16).

Många av materialets dialoger – sju stycken (nr 4, 7, 8, 15, 16, 19 & 20) – inriktar sig på barn och unga som grupp, bland annat i form av barnkonsekvensanalyser (nr 7, 8, 15 & 20). Barndialoger eller barnkonsekvensanalyser har genomförts med elever på Annerstaskolan i Grantorp (nr 4) och på Södertörns friskola i Björnkulla (nr 16) samt med förskolebarn och pedagoger om nya förskolor i Visättra (nr 7 & 8) och på Campus Flemingsberg (nr 15). I barnkonsekvensanalyser görs en uppdelning på dialoger med barn och med vuxna – pedagoger och ibland föräldrar. Både barnperspektivet (dvs barns egna perspektiv – erfarenheter, upplevelser, tankar, känslor) och barns perspektiv (dvs vuxnas föreställningar om barns perspektiv) ska nämligen beaktas.⁵⁹ Detta har gjorts i alla barnkonsekvensanalyser förutom en (nr 7). En av medborgardialogerna i materialet är egentligen en lokal uppföljning av ungdomspolitiken (LUPP) i hela Huddinge. Vi har emellertid valt att inkludera denna LUPP då den baseras på en enkätundersökning med ungdomar som gör en viss uppdelning på bostadsort, och därmed inkluderar data från och om Flemingsberg.

I vissa medborgardialoger, framför allt i enkäterna, görs en uppdelning utifrån olika kategorier eller grupper – kön, ålder (eller vuxen och barn/ungdom), bostadsområde (endast nr 2), boendeform (endast nr 2) och sysselsättningsort (endast nr 14). I några dialoger nämns att fokusgrupper har genomförts med barn, ungdomar, kvinnor, pensionärer, studenter och så vidare. Ibland har representanter för lokala föreningar och verksamheter bjudits in till dialog och deltagit, såsom Svenska kyrkan, Hyresgästföreningar, HUGE, Hembla, Bostadsrättsförening Grantorp, Ung zon (fritidsgård), Vuxen i Visättra och Visättra Barnens dag, Kvinnor utan gränser, Källan (råd- och stödcentrum), Internationella föreningen för invandrarkvinnor (IFFI), Kolonilottsföreningen, Tillsammans för Flemingsberg och Huddinge brottningsklubb.

Det vanligaste temat för medborgardialogerna är trygghet. Fem av dialogerna (nr 1, 2, 11, 13 & 14) har ordet trygghet med i rapportens titel, men i de flesta dialoger ingår även enkätfrågor eller samtal om trygghet som ett av flera dialogteman. Ett par dialoger är sociala konsekvensanalyser (nr 12 & 20), med syftet att analysera just den sociala hållbarheten i Flemingsbergs fysiska miljö.⁶⁰ Vissa dialoger handlar om specifika platser eller byggnader i Flemingsberg, såsom torget i Visättra (nr 3), planering och byggande av nya förskolor i Visättra (nr 7 & 8) samt upprustning av Gula gången och Flemingsbergsparken i Grantorp (nr 5). En dialog är en återkopplande dialog inför upprustningen av Flemingsbergsparken (nr 9).

Angående metod har vi under analysen av materialet noterat vilka synpunkter som är vanliga och återkommande i dialogerna – det vill säga, vad som efterfrågas och verkar viktigast för boende i relation

⁵⁹ För mer information om Huddinge kommuns arbetssätt och metoder vad gäller barnkonsekvensanalyser, se Segerdahl & Landgren 2016.

⁶⁰ För mer information om Huddinge kommuns arbetssätt och metoder vad gäller social hållbarhet i den fysiska miljön, se Fyrvald 2020.

till Flemingsberg och dess utveckling. Därefter har vi strukturerat dessa genom att samla alla aspekter som verkar handla om samma övergripande tema. Totalt har vi identifierat fyra teman med ett flertal underteman för att tydligt visa på de mest återkommande och centrala synpunkter, behov och önskemål hos boende. Vad gäller olika gruppers synpunkter samt förändring över tid har vi arbetat på liknande vis och identifierat fyra respektive två teman. Alla underrubriker i följande kapitel motsvarar ett tema. Utöver detta, har vi haft ett flertal möten och samtal med Flemingsbergsbor om resultaten av vår analys samt presenterat dem för boende och verksamma i området. Dessutom har tre boende läst rapporten i sin helhet. Denna återkoppling bekräftar att resultaten tycks överensstämma med boendes (och verksammas) upplevelser av Flemingsberg.

Angående dialogerna är det viktigt att påpeka att vi i analysen och presentationen av resultatet, i den mån det har varit möjligt, har försökt skilja mellan 1) direkta utsagor från boende (eller i vissa fall verksamma), och 2) de sammanfattningar eller tolkningar som konsulter/kommunen gör. Med tanke på det senare gör vi därmed till viss del en analys av en redan genomförd analys. Dessutom bör det noteras att de dialoger vi har analyserat är, som påpekats ovan, genomförda på lite olika sätt och med lite olika utgångspunkter, vilket gör att det kan vara en viss förstärkt betoning på exempelvis trygghet som ämne eller barn som grupp. Det resultat som presenteras nedan bör därmed förstås som en produkt av de frågor som ställts i dialogerna.

5. Resultat

I följande avsnitt presenteras vår analys av 20 medborgardialoger, vilka har genomförts med boende (och till viss del verksamma) i Flemingsberg mellan åren 2010 och 2022. Vi börjar med att presentera lokala behov och önskemål i Flemingsberg. Fyra grundläggande teman som representerar lokala behov och önskemål har identifierats. Därefter presenteras olika gruppers behov samt förändring av behov över tid.

5.1. Lokala behov och önskemål (i Flemingsberg)

Genom de fyra identifierade temana belyser och sammanfattar vi det som är viktigt för de boende, med fokus på de lokala behov och önskemål som vi identifierat som mest framträdande i Flemingsberg: 1) fler aktiviteter (sociala, fysiska & kulturella), 2) bättre underhåll och bevarande av det befintliga (bebyggelse & natur), 3) mer service (kommersiell & offentlig) samt 4) ökad sammanhållning (fysisk & social). I följande avsnitt redovisas dessa fyra teman som separata kategorier även om de till viss del överlappar. Exempelvis ingår önskemål om fler kaféer både i temat ”fler aktiviteter” och i temat ”mer service”.

5.1.1 Fler aktiviteter

De behov och önskemål som vi identifierat som störst och mest återkommande i medborgardialogerna under åren 2010 till 2022 är fler aktiviteter av olika slag. Genomgående uttrycker boende i dialogerna att det saknas saker att göra i Flemingsberg. De aktiviteter som efterfrågas kan vidare indelas i tre kategorier: sociala, fysiska och kulturella aktiviteter, vilket kan illustreras väl genom en webdialog från 2016 där medborgare tillfrågades vad de saknar i Flemingsberg. Svaren sammanfattades av konsulten Tengbom, som genomförde dialogen, på följande sätt: ”Framför allt framkommer här att man saknar aktiviteter som idrottsanläggningar, sociala och kreativa mötesplatser och kultur”.⁶¹ Även i detta fall är vi medvetna om att kategorierna många gånger överlappar. Fotboll är till exempel både en fysisk *och* en social aktivitet.

Sociala aktiviteter

De typer av aktiviteter som efterfrågas mest i dialogerna är sociala aktiviteter, såsom mötesplatser av olika slag. Många boende i Flemingsberg önskar tillgång till fler platser att umgås på, både inomhus och utomhus.

Vad gäller inomhusaktiviteter tycks behovet av aktiviteter vara särskilt stort bland ungdomar och unga vuxna, enligt de dialoger som analyserats. Flera boende påpekar exempelvis i olika dialoger att en fritidsgård saknas sedan några år tillbaka och att detta är en mycket grundläggande verksamhet som erbjuder olika aktiviteter. Detta illustreras bland annat i två dialoger: genom en skriftlig kommentar från en besökare på ”En dag för Flemingsberg” 2017 och en minnesanteckning från en dialog med boenden i Grantorp 2021:

”Fritidsklubbar för ungdomar. VIKTIGAST!”⁶²

”En fritidsgård behövs”⁶³

Avsaknaden av en fritidsgård uppmärksammas också av konsulten Norconsult i deras ingående barnkonsekvensanalys av Visättra 2022. De skriver bland annat att det tidigare har ”funnits en fritidsgård i den gamla panncentralen som idag är nedlagd och idag saknas fritidsgård eller plats för unga och äldre barn i Visättra. Detta medför att ungdomar i stället vistas utomhus kvällstid vilket kan bidra till den otrygghet som många boende inom området upplever, framför allt kvällstid. En fritidsgård kan bidra till en känsla av delaktighet för områdets ungdomar.”⁶⁴ En fritidsgård, sociala aktiviteter och mötesplatser för ungdomar ses, enligt många dialoger i vårt material, som en del av lösningen på problemet att ungdomar ”stökar och hänger” på vissa platser, vilket många boende upplever skapar otrygghet. I avsnittet ”5.2. Olika grupperns behov” ger vi en mer ingående redogörelse för barns och ungas behov av fritidsgård och sociala aktiviteter.

⁶¹ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016

⁶² Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

⁶³ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 1.

⁶⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

Det har framkommit i dialogmaterialet att det finns ett stort behov av mötesplatser i allmänhet i Flemingsberg. Exempel på mötesplatser som efterfrågas är bibliotek, kaféer och kulturhus.⁶⁵ Många påpekar också att det behövs fler lokaler som kan användas för umgänge, sociala aktiviteter och som mötesplatser för att ”främja sammanhållningen och öka delaktigheten”.⁶⁶ Det tycks finnas ett stort socialt engagemang i Flemingsberg. Till exempel har boenden föreslagit odlingsförening⁶⁷, nattvandring och grannsamverkan.⁶⁸ Men det framkommer också i dialogerna att dessa sociala krafter och föreningar saknar lokaler att mötas i och driva sin verksamhet.⁶⁹ Tidigare studier har även visat att föreningslivet är svagt och att det saknas medborgardrivna lokaler i Flemingsberg där medborgarna kan mötas på ett naturligt sätt.⁷⁰

Vad gäller utomhusaktiviteter påpekar många boende i dialoger att det behövs fler väderskyddade platser som kan användas för umgänge och som mötesplatser. I en dialog från 2011 framfördes till exempel att Visättra torg inte ”fungerar som en yta för människor” då det saknas sittplatser och att ingenting där uppfattades som roligt eller vackert.⁷¹ I en sammanställning av anteckningar från en trygghetsvandring med boende i Visättra och i möte med boende i Grantorp angående upprustningen av Gula gången framkom att:

”Några bänkar i slänten på Visättravägen där Konsum tidigare låg skulle göra att området upplevs som trevligare.”⁷²

”Bänkar att sitta på efterfrågas verkligen.”⁷³

Förutom vanliga sittplatser är det många boende som önskar sig fler gemensamma grillplatser.⁷⁴ Det framkommer att fler sittplatser i parker, på torg och utmed gångstråk kan fungera som mötesplatser, men också som viloplatser. Utifrån dialogernas innehåll förstår vi det som att fler sittplatser bidrar till områdets tillgänglighet både genom att underlätta för äldre och personer med funktionsnedsättning och genom att skapa trivsel och möjlighet till möten samt en känsla av gemenskap (se även ”5.2. Olika grupperns behov”).

Det har genom dialogerna framkommit att parker och torg också kan fungera som mötesplatser. Den relativt nya Flemingsbergsparken är av denna anledning uppskattad.⁷⁵ Boende önskar dock fler ”samlingsytor, levande ytor för gemenskap” och ”multifunktionella ytor”, främst under sommaren då alla inte har

⁶⁵ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

⁶⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

⁶⁷ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 12.

⁶⁸ Dialog #13. Trygghetsdialog/enkät i Visättra (Flemingsberg) 2019, s. 7.

⁶⁹ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016; Dialog #17. Visättra. 2021.

⁷⁰ Austin 2005; Jukkala *et al* 2021.

⁷¹ Dialog #3. Visättra 2011, s. 2.

⁷² Dialog #1. Visättra 2010, s. 5.

⁷³ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 7.

⁷⁴ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016; Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019; Dialog #17. Visättra. 2021.

⁷⁵ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016; Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

möjlighet att resa bort.⁷⁶ Exempelvis föreslås ett sommarkafé i parken med utlåning av redskap.⁷⁷ De torg som finns verkar i dagsläget inte uppskattas så mycket, men boende har i dialogerna flera förslag på hur torgen kan göras trevligare och mer attraktiva som mötesplatser. Ett förslag gäller Visättra torg:

”Kan man göra något kul på torget? En marknad t ex. använda scenen vid infarten lite mer eller göra något annat kul med den.”⁷⁸

I dialogerna framkommer också att övriga platser som idag används som mötesplatser exempelvis är Ica Maxi och gångbron vid pendeltågsstationen, men dessa är inte tillräckliga och inte särskilt trevliga att vistas på enligt boende.⁷⁹ Fler trevliga mötesplatser utomhus och fler platser för möten inomhus önskas därför, såsom kaféer samt lokaler för idrott och fysisk aktivitet.

Fysiska aktiviteter

Fysiska aktiviteter är aktiviteter med fokus på kroppslig ansträngning eller rörelse, även om dessa såklart också kan vara både sociala och kulturella. Enligt dialogerna efterfrågar många boende fler idrottsaktiviteter och ytor för lek. Ett återkommande tema är olika slags verksamheter och lokaler för idrott. Det är särskilt en simhall, en ny fotbollsplan och en gemensam idrottshall som önskas. Annat som nämns är dans, skate, friidrott, basketplan, skridskobana, utomhusgym, frisbeebana, boulebana och kampsportshall. I en minnesanteckning från dialog med boende i Grantorp 2021 framkommer att det finns önskemål om:

”En idrottshall/aktivitetshus med olika dans, kampsport och bollsport för barnen i området.”⁸⁰

Enligt Huddinges LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitiken) 2021, sticker Flemingsberg ut vad gäller ungas idrottsaktiviteter då unga boende i Flemingsberg ”i lägst grad tränar/idrottar minst en gång i veckan. De är även ute i naturen i lägst grad” bland unga i Huddinge kommun.⁸¹ Med detta i åtanke, skulle Flemingsberg kunna beskrivas som ett så kallat ”idrottssvagt område” – det vill säga ett bostadsområde ”där föreningsidrotten inte är lika framträdande jämfört med andra bostadsområden”⁸². Det är då inte så konstigt att många boende efterfrågar olika slags anläggningar och platser för idrottsaktiviteter.

Idrott tycks vara viktigt, inte minst för barn och unga i Flemingsberg. Idag är till exempel Visättra Sportcenter (Visättrahallen) ”en viktig målpunkt” för barn och ungdomar då det erbjuder många olika slags idrottsaktiviteter och är lättillgängligt. Dessutom är flera aktiviteter där gratis vilket underlättar och gör det

⁷⁶ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016.

⁷⁷ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

⁷⁸ Minnesanteckning från Dialog #17. Visättra. 2021, s. 1.

⁷⁹ Se exempelvis Dialog #20, Visättra. 2022, s.11, 17 och bilaga; Dialog #12, Kv Stallet 3, 2019, s. 12.

⁸⁰ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 1.

⁸¹ Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021, s. 25.

⁸² Lindström och Mickelsson Blomqvist 2022, s. xx.

mer tillgängligt för alla i Flemingsberg.⁸³ De fotbollsplaner som finns anser många boende behöver rustas upp. Flera föreslår att göra om grusplanen till konstgräs⁸⁴ och att ”träden och slyet runtomkring behöver tas bort och belysningen behöver stärkas”.⁸⁵ De boende vill ha en ”ordentlig” fotbollsplan.⁸⁶

Förutom aktiviteter för idrott framkommer det genom dialogerna att det också behövs lekplatser för barnen. Inför upprustningen av Gula gången och Flemingsbergsparken, båda i Grantorp, framgår att:

”Det inte finns inte mycket för barn och generellt en brist på saker att göra för olika åldrar.”⁸⁷

Barn behöver enligt dialogerna fler platser för varierande lek utomhus. I en social konsekvensanalys för kvarteret Stallet 3 i Visättra framgår att vad barnen uppskattar mest är lekplatser på gårdarna.⁸⁸ Med stor inflyttning av barnfamiljer har det blivit ont om lekmöjligheter och det behövs därför fler lekplatser i Flemingsberg, både i parker, på innergårdar, vid skolgårdar och på förskolor. Vad gäller Flemingsbergsparken i Grantorp föreslår en boende:

”Parklek, något bemannat (ställe att köpa glass, 4H-gård). Det finns redan många barn och ungdomar i området idag och när det byggs kommer många fler använda parken.”⁸⁹

För barnen saknas dessutom gungor (framför allt för 1-åringar), ett sommarkafé där det går att låna lekredskap och cyklar, och en plaskdamm för de minsta. En boende påpekar dessutom att det är viktigt att lekplatser byggs i robusta material⁹⁰ (se även ”5.2. Olika gruppers behov”).

Kulturella aktiviteter

Vad gäller kulturella aktiviteter avser vi i denna rapport alla slags aktiviteter där fokus är på kulturell utövning, konsumtion eller nyttjande/upplevelse av kultur. I dialogerna framkommer att det finns ett behov av kultur främst i form av eget utövande, såsom dans, teater och musik. Vid en dialog under ”En dag för Flemingsberg” 2017 framkommer det genom samtal med besökare att ”kultursatsningar efterfrågas”.⁹¹ I en senare dialog i Visättra sammanfattar konsulten resultaten enligt följande: ”Det finns en önskan om ett brett utbud av caféer, restauranger och kulturverksamhet vid torget”.⁹²

Kultur tycks vara något som framför allt efterfrågas bland unga, och i synnerhet av tjejer och unga kvinnor. Olika slags musik- och dansrelaterade teman och förslag framkommer i ett flertal dialoger, främst i den

⁸³ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

⁸⁴ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016.

⁸⁵ Dialog #17. Visättra. 2021, s. 1.

⁸⁶ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 11.

⁸⁷ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 10.

⁸⁸ Dialog #12. Kv Stallet 3, Visättra. 2019, s. 20.

⁸⁹ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 12.

⁹⁰ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 9.

⁹¹ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 15.

⁹² Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

återkopplande dialogen inför upprustningen av Flemingsbergsparken 2017. I denna dialog framgår exempelvis att unga tjejer önskar sig en scen i Flemingsbergsparken.⁹³ Personal från fritidsgården Ung zon har dessutom i en medborgardialog sagt att:

”det alltid varit mycket dans i Flemingsberg, stort intresse bland både killar och tjejer trots att det inte finns någon kurs, ungdomarna håller på själva i dansstudion på Ungzon. Skulle nog gärna uppträda på scenen i parken. Mycket musik också, flest killar men några tjejer.”⁹⁴

En representant från Hyresgästföreningen föreslår i en dialog att Hyresgästföreningen skulle kunna driva olika dansgrupper.⁹⁵ I samma återkopplande dialog sammanfattar rapportförfattarna att boende och representanter från lokala föreningar föreslår att man skulle kunna utnyttja Flemingsbergsparken under vår och sommar för musik, dans och uppträdanden.⁹⁶ Med utgångspunkt i barn och ungas perspektiv säger personal på Ung zon att ungdomarna önskar kunna spela musik på scenen: ”som i Vårby där man kan koppla upp mobilen till högtalarna”.⁹⁷

Konsumtion av kultur nämns inte lika mycket som utövandet av kultur, men något som efterfrågas bland boende är biograf, teater, ett kulturcentrum och fler evenemang – ett slags nattliv i Flemingsberg, vilket de hoppas skulle kunna bidra till att studenterna väljer att stanna kvar i området.⁹⁸ Evenemang som *Flemingsbergsdagen* uppskattas där kulturella aktiviteter såsom teater, bio, konserter och andra slags framträdanden ges som förslag på sådant som skulle kunna ingå.⁹⁹ Dessutom, med tillgång till lokaler (som påpekats ovan) och ett rikare föreningsliv öppnas fler möjligheter till olika slags kulturella aktiviteter.

Utöver detta, uttrycker flera boende att de önskar sig mer offentlig konst¹⁰⁰, och en mer attraktiv arkitektur för att skapa en vackrare och mer trivsamt miljö. Exempelvis föreslog en besökare på ”En dag för Flemingsberg” att man kan bygga en skulpturpark som ”kan göras som klätterställningar”,¹⁰¹ representanter från Svenska Kyrkan i Flemingsberg önskar sig konstnärlig utsmyckning i den nya Flemingsbergsparken¹⁰² och en boende föreslår en graffittivägg och ”[f]ärg och gatukonst som reflekterar området”.¹⁰³ Detta är även något som framkommit i studier av andra Stockholmsförorter. I Vinnovaprojektet #UrbanGirlsMovement till exempel efterfrågade unga kvinnor mer konst, färg och grönska på och runt Fittja torg och centrum.¹⁰⁴

⁹³ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7.

⁹⁴ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 12.

⁹⁵ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 8.

⁹⁶ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7.

⁹⁷ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 11.

⁹⁸ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 15; Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

⁹⁹ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017. Se även dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017; Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021.

¹⁰⁰ Exempelvis Dialog #3. Visättra torg. 2011.

¹⁰¹ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 16.

¹⁰² Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 9.

¹⁰³ Dialog #5. Gulagången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 8.

¹⁰⁴ Anneroth *et al* 2022; Wrangsten *et al* 2022.

5.1.2. Bättre underhåll och bevarande av det befintliga

Som vi kan se ovan påpekar många boende i Flemingsberg att de vill att deras närområde ska vara vackert och trivsamt. Mycket av det som tas upp i dialogerna handlar därmed också om underhåll och bevarande av den fysiska närmiljön. Utifrån Vinnovas definition av den fysiska miljön, och som tidigare nämnts, ingår både bebyggelse och natur. Det här temat handlar om ett tydligt uttryckt behov av att ta hand om platsen, exempelvis genom bättre fastighetsskötsel, rengöring av allmänna platser och bevarande av växtliv.

Bebyggelse

I flera medborgardialoger framkommer att boende i Flemingsberg önskar sig en närmiljö som efterhålls så att den blir mer trivsam, tilltalande och attraktiv. Exempelvis i en dialog om Grantorp, menar en boende att Flemingsberg borde göras vackrare:

”Allt är slitet och måste snyggas upp. Allt ska fixas för att bring back the glory. Man kan snygga till området överhuvudtaget.”¹⁰⁵

Värt att påpeka här, och som tyder på att flera boende i Flemingsberg vill se en ”estetisk” upprustning av bebyggelsen i sitt närområde, är att ca 17 personer (5% av 350 som svarade på enkäten) som svarade på Norconsults enkätfråga ”beskriv Visättra med tre ord” ansåg att Visättra är ”fult och tråkigt”.¹⁰⁶ Dessutom säger några boende att flera platser i Visättra upplevs som ödsliga¹⁰⁷. En Grantorpsbo säger till exempel:

”Stor och död yta bakom klockstapeln. Ingen vill vara där. Blåsig, mörkt och tråkigt.”¹⁰⁸

I en annan medborgardialog svarade boende på en enkätfråga om hur de ville ha det på Visättra torg. Flera önskade sig då saker som tyder på att de vill göra platsen vackrare: ”blommor och utsmyckning” och ”färgglatt och fräschare”.¹⁰⁹

Många Flemingsbergsbor upplever att byggnader, papperskorgar och belysning etcetera inte underhålls och att det allmänt sett är skräpigt i området. Norconsult AB drar exempelvis följande slutsatser, baserade på den enkät de genomförde med boende i den senaste social- och barnkonsekvensanalysen av Visättra:

”Dålig skötsel och underhåll av området innefattar trasiga hus, slitna fasader, att området upplevs som ostädat och eftersatt samt att man anser att Visättra är i stort behov av en upprustning.”¹¹⁰

¹⁰⁵ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 12.

¹⁰⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

¹⁰⁷ Dialog #1. Visättra. 2010, s. 4.

¹⁰⁸ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 8.

¹⁰⁹ Dialog #3. Visättra torg. 2011, s. 11.

¹¹⁰ Dialog #20. Visättra. 2022, Bilaga.

”Det finns en uppfattning inom området att Visättra inte prioriteras och att det görs låga satsningar för att området ska rustas upp.”¹¹¹

Även i dialoger med Grantorpsborna framkommer synpunkter om bristande underhåll. I dialogen inför upprustningen av Gula gången och Flemingsbergsparken 2016 dras följande slutsats av rapportförfattarna:

”Bristen på underhåll är ett grundläggande problem. Många berättar att i princip allt är slitet och att det är skräpigt och smutsigt.”¹¹²

Ett mycket återkommande problem kopplat till detta är belysningen. I nästan alla dialoger framkommer att boende tycker att belysningen i Flemingsberg saknas, är undermålig eller inte sköts ordentligt. Så här skriver till exempel Huddinge kommun i den allra senaste dialogen från Visättra:

”Belysningen längs med gångvägen mellan häktet och Visättravägen upplevs som otillräcklig.”¹¹³

I olika dialoger om Grantorp framkommer liknande synpunkter om bristande belysning:

”Lampor längs med vägen i skogen är alltid sönder.”¹¹⁴

”Belysningen i Gula gången. Det är nattsvart.”¹¹⁵

Ett annat återkommande problem inom temat underhåll är skräp och skadegörelse. Många boende, i flera olika dialoger från framför allt Visättra, tycker att det saknas papperskorgar, att deras närområde är skräpigt och att skadegörelse som klotter bidrar till ett ovårdat intryck och ökad otrygghet.¹¹⁶ I en trygghetsundersökning från 2010 genomförd med boende i både Grantorp och Visättra svarade 32 procent att det var ett problem med nedskräpning, och 22 procent av de svarande tyckte att det var ”ett stort problem med skadegörelse i bostadsområdet”.¹¹⁷ Fler kvinnor än män ansåg dessa två aspekter som problem.

Återkommande i dialogerna är också att boende tycker att felanmälningar inte följs upp. I en minnesanteckning från en dialog med boende i Grantorp 2021 framkommer att det finns ”en generell känsla att felanmälningar ignoreras”.¹¹⁸ I den senaste dialogen från Visättra beskrivs att flera boende tycker att ”hyresvärdarna brister i sitt ansvar för sina fastigheter”.¹¹⁹ Enligt den återkopplande dialogen inför upprustningen av Flemingsbergsparken framgår att ansvarsfördelningen vad gäller underhåll av fastigheter

¹¹¹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

¹¹² Dialog #5. Gulagången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 10.

¹¹³ Dialog #1. Visättra. 2010, s. 3.

¹¹⁴ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 8.

¹¹⁵ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 1.

¹¹⁶ Dialog #1. Visättra. 2010; Dialog #3. Visättra. 2011

¹¹⁷ Dialog #2. Flemingsberg. 2010, s. 5.

¹¹⁸ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 2.

¹¹⁹ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

och allmänna platser är ett problem då det anses vara oklart för boende vem som ansvarar för vad¹²⁰, och i dialogen om Gula gången och Flemingsbergsparken beskrivs att boende önskar att kommunikation mellan kommunen och Hüge förbättras då det skulle underlätta uppföljningen av felanmälningar.¹²¹

Vad gäller nybyggen önskar flera boende att det byggs i slitstarka material som kan underhållas långsiktigt (se även ”5.1.4. Ökad sammanhållning”). Exempelvis, i dialogen inför upprustningen av Gula gången och Flemingsbergsparken, föreslog boende att metall och betong används i stället för trä ”med tanke på vandalism, slitage och bristen på underhåll”.¹²² I en sammanfattning av den återkopplande dialogen om Flemingsbergsparken framgår att:

”Man önskar sig hellre lek, sittplatser och fungerande belysning som byts ut vid behov och fungerar över tid än att budgeten läggs [på] upprustningen om det sedan finns inte pengar för drift och underhåll.”¹²³

I samma ordalag framför boende under en dialog önskemål om att ”platsutveckla på redan fungerande platser”, förvalta det nya som byggs och att det ”finns en tendens att man överger saker i området”.¹²⁴

I många medborgardialoger görs en koppling mellan bristande underhåll och otrygghet. I flera dialoger påpekas det att den dåliga belysningen bidrar till otryggheten i området då det gör gångstråk mörka.¹²⁵ I enkätsvar från en trygghetsundersökning i Visättra 2019 skriver flera boende att felanmälningar om gatubelysning inte åtgärdas och att säkerhetsbrister hos Hembla gör att ”hyresgäster känner sig otrygga”.¹²⁶ Problem med dålig slyröjning lyfts också fram som ett problem i Flemingsberg och som en orsak till otrygghet i Flemingsberg. Så här säger till exempel boende i Grantorp relativt nyligen om skräp och sly:

”Otroligt mycket sly och skräp varken Hüge eller Huddinge kommun städar. Sänder signalen att ingen bryr sig om området, sådana saker påverkar sopproblematiken i området negativt. Det är lätt att fortsätta skräpa ner när det ser ut som det gör.”¹²⁷

I den senaste dialogen om Visättra rapporteras också att vissa bostadsgårdar sköts dåligt och att detta påverkar deras funktion som mötesplatser negativt (se även ”Sociala aktiviteter” ovan):

¹²⁰ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 8.

¹²¹ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 8 och s. 23.

¹²² Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 7.

¹²³ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7.

¹²⁴ Dialog 18. Grantorp. 2021, s. 2.

¹²⁵ Dialog #1. Visättra. 2010; Dialog #3. Visättra. 2011; Dialog #13. Visättra. 2019.

¹²⁶ Dialog #13. Visättra. 2019, s. 5.

¹²⁷ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 2.

”Boende inom de mer eftersatta gårdarna upplever inte att dessa är en plats för umgänge utan istället något som bidrar till otrygghet och frustration över att deras boendemiljö är eftersatt.”¹²⁸

Som en sammanfattning av avsnittet kan sägas att boende i Flemingsberg verkar vilja att den bebyggelse som redan finns i området tas vara på. Många boende önskar främst en upprustning av det befintliga och uppföljningar av felanmälningar, snarare än att nya dyra saker byggs som sedan lämnas utan underhåll. Det framkommer också att boende kopplar ihop bristande underhåll med en känsla av otrygghet i området.

Natur

Ovan har det handlat om att underhålla och bevara det befintliga i form av bebyggelse, men det framkommer även genom dialogerna att naturen är viktig för de boende i Flemingsberg. De vill värna om den natur, de skogspartier och parker som finns runt om i Flemingsbergs olika områden, såsom Flemingsbergsskogens naturreservat¹²⁹ och Visättra naturlekplats. Flemingsberg uppskattats på grund av sin närhet till naturen av många boende och detta är något som de tycker borde utnyttjas och tas tillvara på. Exempelvis säger en boende i en dialog att hen ”gillar att promenera och plocka svamp”¹³⁰ och i en kommentar på Facebook i samma dialogprocess säger en annan boende:

”Glöm inte grönska och grönområden, det är vad som gör skillnad mellan trivsamt förort och betong.”¹³¹

I en tidigare dialog om Flemingsbergs framtida centrala stadskärna framkom att boende uppskattar den kringliggande naturen. På frågan ”Vad vill du helst ha i den nya stadsdelen?” var det många boende i Flemingsberg som önskade sig fler grönområden och parker. I sammanfattningen av denna dialog skriver konsulten Tengbom att ”[m]an uppskattar den kringliggande naturen, men saknar utomhusvistelse-tytor i Flemingsberg”.¹³² I den senaste dialogen från Visättra valde nära 40 procent av de svarande på en enkät att beskriva Visättra med ord som anspelar på naturen, ofta i kombination med ord som lugnt och trivsamt.¹³³ Det påpekas också i samma dialog, av författarna från Norconsult AB, att Visättras identitet som ”grönt bostadsområde” är positiv och viktigt att bevara, och de skriver:

”Det som framkommit tydligast är att Visättra är ett naturpräglat område i Flemingsberg som många upplever som lugnt och trevligt.”¹³⁴

¹²⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

¹²⁹ Se till exempel Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

¹³⁰ Dialog #10. Flemingsberg. 2017, s. 16.

¹³¹ Dialog #10. Flemingsberg. 2017, s. 16.

¹³² Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 8.

¹³³ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

¹³⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 8.

Många boende tycks vara angelägna om att den grönska och det djurliv som finns bevaras när det byggs nytt. Exempelvis skriver konsulten HORN.UGGLA att många Grantorpsbor ”uttrycker en glädje över att skogen bevaras som den är”.¹³⁵ Om Flemingsbergs framtida stadscentrum skriver Tengbom att ”[o]ro finns för att skogen och naturreservatet kommer att påverkas av byggplanerna” och en boende i Visättra säger att det är viktigt att bevara den fina utsikten mot Tullingeskogen ”då det ger området karaktär”.¹³⁶

Många Flemingsbergsbor önskar sig fler växter och vill bevara de träd, buskar och blommor som finns.¹³⁷ Även de parker som finns i området uppskattas, framför allt den relativt nya Flemingsbergsparken¹³⁸, och den grönska som finns vid torg, utmed gångstråk och på bostadsgårdarna.¹³⁹ Tack vare grönskan tycker en del boende om att vistas och umgås på dessa ställen och är därför måna om att bevara växtlivet. Exempelvis säger en boende att: ”[Gula] gången är jättevacker under de olika årstiderna”.¹⁴⁰

Genom dialogerna framgår det att vistelse i naturen kan innebära rekreation, motion och en social aktivitet. Ett exempel på social aktivitet kopplat till naturen är gemensam odling vilket det tycks finnas ett intresse för i Flemingsberg. Detta syns främst i den återkopplande dialogen om Flemingsbergsparken i Grantorp från 2017. Konsulten HORN.UGGLA skriver att de boende och verksamma bland annat diskuterat följande:

”skulle kunna fungera med odling i gläntan om det sker i samarbete med skolor och dagis.”

”Om det föreslås fruktträd måste det skötas också. Saboteras mycket och fruktträd kräver mer underhåll och skötsel.”¹⁴¹

Utöver förslag på att bilda en odlingsförening för att kombinera mer grönska med sociala aktiviteter föreslår en representant från Hyresgästföreningen att ungdomar från området sommarjobbar med till exempel glassförsäljning i parken ”så att dom känner att det är deras park och deras skog och värnar om den”.¹⁴²

5.1.3. Mer service

Centrumfunktioner inklusive olika slags service efterfrågas av de boende i dialoger om Flemingsberg. Exempelvis dras slutsatsen i dialogen från 2016 om Flemingsbergs framtida centrala stadskärna att boende särskilt önskar ”handel och restauranger, men även offentlig service som skolor/förskolor och folktandvård”.¹⁴³ Även Visättraborna efterfrågar ”ett bredare serviceutbud”, såsom restauranger, simhall,

¹³⁵ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7.

¹³⁶ Dialog #10. Flemingsberg. 2017, s. 16; Dialog #12. Kvarteret Stallet, 2019, s. 20.

¹³⁷ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016; Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017.

¹³⁸ Se exempelvis Dialog #18. Grantorp. 2021.

¹³⁹ Se exempelvis Dialog #3. Visättra torg; Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016. Exempelvis ungdomar uppskattar grönskan på gårdarna: se Dialog #12. Kvarteret Stallet, 2019.

¹⁴⁰ Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 6.

¹⁴¹ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7 och 8.

¹⁴² Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 8.

¹⁴³ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 4.

bibliotek och kyrka, eftersom ”inget händer” i området.¹⁴⁴ Det är alltså både kommersiell och offentlig service som efterfrågas, för underhållning, rekreation och nytta.

Flemingsbergsborna vill ha service som är tillgänglig såväl vardag som helg, dag som kväll. Service är också nära sammankopplat med aktiviteter: exempelvis utgör ett kafé både en aktivitet (i form av en mötesplats) och en service (i form av servering av mat och dryck). Serviceutbud såsom biograf, kyrka, simhall och bibliotek kan också ses som platser för sociala, fysiska och kulturella aktiviteter (se ovan). Detta är också något som sammankopplas i dialogerna, till exempel beskrivs i den senaste dialogen att ”[m]ånga ser gärna att Visättra får ett stärkt centrum med ett bättre serviceutbud och fler mötesplatser”.¹⁴⁵ Här nedan redovisar vi först för de resultat vilka berör kommersiell service och därefter offentlig service.

Kommersiell service

Dialogerna visar att många boende saknar utbud av olika slags serveringar, framför allt restauranger och kaféer. För tillfället finns väldigt få kvällsöppna restauranger och kaféer. Det är främst lunchrestauranger som finns, exempelvis en ”foodcourt” i Flemingsberg Centrum (i Grantorp) och lunchrestauranger kring Hälsovägen och Blickagången (Campus Flemingsberg), vilka framför allt besöks av anställda, studenter och besökare vid Karolinska Institutet, Södertörns högskola och Huddinge sjukhus.

Vad gäller områdesspecifika önskemål har de boende i Visättra särskilt efterfrågat ett kafé eller konditori centralt i Visättra¹⁴⁶, och vid Visättra ängar där många studentbostäder finns.¹⁴⁷ Som påpekats tidigare, efterfrågas kaféer inte bara på grund av möjligheten att kunna köpa sig en kaffe och kaka, men också i egenskap av trevliga mötesplatser inomhus. Här kan man sitta och fika med vänner, en lokalförening kan ses på kafé för ett mindre möte eller främlingar kan träffas här och lära känna varandra. Främst ungdomar tycks, enligt dialogerna, sakna någonstans att bara ”hänga” efter skoltid och ett kafé med överkomliga priser skulle kunna vara en sådan plats.

Det relativt nya köpcentret med Ica Maxi vid Ebba Bååts torg i Visättra tycks uppskattas av boende i hela Flemingsberg. Ica Maxi är dessutom den butik som Visättraborna främst handlar mat i, trots att det saknas ”tillräckligt tydliga stråk” dit, enligt en av dialogerna.¹⁴⁸ Även Visättra torgs lilla handelscentrum uppskattas, särskilt då fler affärer innebär att Visättravägen uppfattas som mindre öde.¹⁴⁹ Att det känns ”positivt att Visättra fått ett centrum med affärer”, var något som framkom i en medborgardialog år 2011.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11 och bilaga.

¹⁴⁵ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 8.

¹⁴⁶ Dialog #17. Visättra. 2021, s. 2.

¹⁴⁷ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁴⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

¹⁴⁹ Dialog #13. Trygghetsdialog/enkät, Visättra (Flemingsberg). 2019, s. 6.

¹⁵⁰ Dialog #3. Visättra torg. 2011, s. 9.

Boende, i hela Flemingsberg, tycks vilja ha fler butiker och andra slags butiker än de som redan finns i området. Olika större klädkedjor nämns i dialoger, till exempel H&M och MQ. Även torghandel, ett Systembolag, skräddare, skomakare, barberare och spelhall önskas. Generellt efterfrågas mer ”shopping”, gärna i form av en galleria där man är skyddad från väder och vind. Så här säger en boende i en dialog:

”Vill att det ska satsas på att byggas en stor galleria som handelsutbud. Vi som bor i området måste åka till Skärholmen eller Stockholm city just nu för att få utbud. En galleria innebär att det blir enklare för alla, unga och äldre, att ha tillgång till handel året runt, i snö och oväder osv. Sjuka/personer som har svårt att gå runt gynnas också av det.”¹⁵¹

På frågan ”Vilken handelsmiljö ska vi eftersträva i Flemingsbergs stadscentrum?” som ställdes till förbipasserande under ”En dag för Flemingsberg” 2017, var det 109 personer som svarade genom att välja mellan sex olika alternativ. Svaren varierade ganska mycket men de tre mest populära alternativen var: 1) en glastäckt galleria ”med karaktär av stadsgata”, 2) en torghandel och 3) ”en stor galleria i flera plan”.¹⁵² Däremot påpekar en boende i samma dialog att det finns en risk att en galleria eller köpcentrum skapar en ”spökstad” runt omkring när butikerna stänger för kvällen.¹⁵³ I en tidigare dialog baserad på en enkät i Visättra nämns just att boende tycker det känns otryggt när butikerna har stängt.¹⁵⁴ Av denna anledning påpekar ett par boende att de inte vill ha ett ”Mall of Scandinavia”.¹⁵⁵ I medborgardialogen baserad på ”En dag för Flemingsberg” sammanfattas de boendes varierade åsikter i frågan på följande vis:

”En del förespråkar småskalig handel och vill absolut inte ha något köpcentrum utan en mer blandad miljö, och man befärar att en galleria skulle resultera i döda ytor runtomkring. Andra vill gärna ha en galleria och poängterar värdet av att kunna handla inomhus i alla väder. Många är dock intresserade av både en galleria och småskaligare handel, torghandel etc. och vill inte välja det ena eller det andra.”¹⁵⁶

Det verkar helt enkelt som att det viktigaste är att platsen erbjuder ett gott utbud av service och handel i närområdet, delvis skyddat från väder och vind, som skapar en levande stadsmiljö både dag och kväll.

Offentlig service

Förutom mer kommersiell service, framkommer det att boende i Flemingsberg också vill ha lokal tillgång till mer offentlig service. Det är många olika slags offentlig service som efterfrågas i dialogerna:

¹⁵¹ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁵² Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 5–6.

¹⁵³ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁵⁴ Dialog #3. Visättra torg. 2011, s. 13.

¹⁵⁵ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13 & 16.

¹⁵⁶ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 15.

vårdcentral, BVC, MVC, folktandvård, barnomsorg, förskola/skola, äldreomsorg.¹⁵⁷ Exempelvis skriver Norconsult i en SKA/BKA baserad på en digital dialog med boende i Visättra, att utifrån ett barnperspektiv är det viktigt med bostadsnära förskola och skola eftersom det ”innebär att barn kan ta sig till och från verksamheterna på egen hand”.¹⁵⁸ Något som också nämns flera gånger i dialogerna är önskan om närmare tillgång till simhall, bibliotek och kulturcentrum (se även ”5.1.1. Fler aktiviteter”).

Även bostäder nämns i dialogerna. Å ena sidan noteras det av konsulten Tengbom i en dialog från 2017 att det är ”anmärkningsvärt lite önskemål om fler bostäder”.¹⁵⁹ Å andra sidan lämnar en boende i samma dialog den skriftliga kommentaren att hen önskar sig ”Hyresrätter, huvudsakligen och inte bara bostadsrätter”.¹⁶⁰ Behovet av fler och olika former av bostäder nämns dessutom i andra dialoger. Exempelvis, i den senaste dialogen baserad på en enkät om Visättra framkom att ca 7–10 personer (2–3 % av 350 svarande) ”vill se en mer blandad bebyggelse vad gäller upplåtelseform av lägenheter men även en mer blandad typ av bostäder”.¹⁶¹ I rapporten baserad på samma dialog konstateras att det i Visättra ”finns ett något ensidigt lägenhetsbestånd vilket försvårar barnfamiljers möjlighet att bo kvar i området när barnen blir äldre”.¹⁶²

Kollektivtrafiken är också viktig för de boende och många menar att den behöver utökas, förbättras och underhållas. Exempelvis noteras i den senaste dialogen att det i Visättra ”finns behov av att främja tillgängligheten till kollektivtrafik”.¹⁶³ Många Flemingsbergsbor önskar tätare bussturer, främst i Visättra¹⁶⁴, och fler busslinjer som binder ihop Flemingsbergs station, centrum och fastigheterna, exempelvis i kvarteret Stallet.¹⁶⁵ Dessutom var det år 2017 många invånare som önskade ”att fjärrtågen ska stanna i Flemingsberg igen”¹⁶⁶ och spårvagn nämns som behov i området. Även busshållplatserna är viktiga och behöver förbättras enligt många boende. Exempelvis menar några att busshållplatsen vid Visättra torg behöver en ny utformning med bättre vindskydd då det blåser mycket på platsen.¹⁶⁷ Samtidigt är trafiken något som många Flemingsbergsbor tar upp som ett problem, såsom den trafikerade Huddingevägen som utgör en barriär mellan Grantorp och Visättra. Vissa boende menar att det finns för få parkeringsplatser och upplever problem med parkerade bilar på gångvägar etcetera.

Sammanfattningsvis visar dialogerna att de boende i Flemingsberg behöver ett större utbud av både kommersiell och offentlig service i deras närliggande stadsmiljö.

¹⁵⁷ Se exempelvis dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016 s. 4.

¹⁵⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

¹⁵⁹ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 12.

¹⁶⁰ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁶¹ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

¹⁶² Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10.

¹⁶³ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

¹⁶⁴ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁶⁵ Dialog #12. Kv Stallet 3. Socialkonsekvensanalys. 2019.

¹⁶⁶ Dialog #10. Flemingsberg stadscentrum. 2017, s. 15.

¹⁶⁷ Dialog #3. Visättra torg. 2011, s. 11.

5.1.4. Ökad sammanhållning

Precis som tidigare forskning visat, visar dialogmaterialet att Flemingsberg idag upplevs som splittrat på olika vis.¹⁶⁸ För en mer sammanhållen stadsmiljö är ökad sammanhållning viktigt. Vi har noterat att boende i dialogerna många gånger berör både fysisk och social sammanhållning. Med fysisk sammanhållning menar vi hur bebyggelse och områdets geografi (topografi, natur, landskap) kan påverka möjligheter för rörelse mellan olika områden, tillgänglighet, interaktion, och en känsla av att hela Flemingsberg är *en* stad som man fysiskt har tillgång till. Med social sammanhållning menar vi olika strukturella sociala, psykologiska och socioekonomiska faktorer vilka påverkar gemenskapen och tilliten till varandra, men också den gemensamma platsidentiteten. Här nedan redovisar vi först för de resultat vilka berör fysisk sammanhållning och därefter social sammanhållning. Det kommer dock framgå att de två hänger ihop och är ibland svåra att skilja från varandra.

Fysisk sammanhållning

Många boende i Flemingsberg upplever att det finns vissa fysiska barriärer i deras närområde, vilket gör att Flemingsberg som stadsmiljö känns splittrad och att vissa delar känns avlägsna eller svåråtkomliga. Det handlar bland annat om möjlighet till rörelse mellan de olika områdena. Exempelvis skriver Tengbom i sin slutrapport om Flemingsbergs centrala stadskärna, baserad på en webdialog med boende 2016, att:

”Stadsdelen anses av alla grupper vara alltför uppdelad och segregerad mellan olika bostadsområden, samt mellan de boende och de som arbetar. Man saknar en tyngdpunkt och överbrygning av barriärer.”¹⁶⁹

Angående sammanhållning och jämlikhet sammanfattar Norconsult senare i en SKA/BKA att Visättra, både på lokal nivå och i relation till Björnkulla och centrala Flemingsberg, kan ”upplevas som osammanhängande och uppdelat”.¹⁷⁰ Det förklaras med ”bristande kopplingar och bebyggelsesamband”, barriärer som vägar, järnvägen och byggnader, men också att självaste topografin försvårar framkomligheten då Visättra ligger på en höjd. För fotgängare blir det långa avstånd mellan knutpunkter och framkomligheten begränsas, särskilt för personer med nedsatt rörelseförmåga (se ”5.2. Olika gruppers behov”). Samtidigt skapar höjden ”en känsla av avskildhet mot omgivande områden vilket kan bidra till ett lugn i området”.¹⁷¹ Den bro som går över järnvägen och Huddingevägen, kopplar visserligen samman Visättra med campusområdet och Grantorp, men är samtidigt inte ”tillgänglighetsanpassad för personer med nedsatt rörelseförmåga” och boende önskar sig en mötesplats på väg till pendeln, enligt Norconsult.¹⁷² Vissa förbättringar har emellertid skett genom åren. Exempelvis konstaterar Tengbom i en SKA av

¹⁶⁸ Tägil & Werne 2007.

¹⁶⁹ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 4.

¹⁷⁰ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10.

¹⁷¹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10.

¹⁷² Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

Kvarteret Stallet 3 i Visättra att en trappa ”bidragit till en genare och tryggare koppling mellan Visättra och Flemingsberg [station]”.¹⁷³ Trappor kan dock inte användas av alla (se ”5.2. Olika gruppers behov”).

Om vi zoomar ut och tittar på hela Flemingsberg är det inte bara Visättra som på grund av bebyggelse och topografi upplevs som ”avskärmat” från resten av Flemingsberg. Interaktionen och kopplingen mellan *alla* bostadsområden, skolor, campus och kommunen behöver förbättras enligt boende/besökare på ”En dag för Flemingsberg”.¹⁷⁴ Tengbom konstaterar genom dialoger både 2016 och 2019 att Flemingsberg är uppdelat, då det finns fysiska barriärer av olika slag och att de olika delarna därför behöver kopplas ihop och integreras bättre. Detta gäller inte bara de olika bostadsområdena utan också natur- och rekreationsområden, den nya stadskärnan och de områden som domineras av arbetsplatser.¹⁷⁵ Frågan är helt enkelt hur man kan skapa ett sammanhållet Flemingsberg med naturlig och enkel rörelse och interaktion mellan Flemingsbergsdalen, Grantorp, Campusområdet, Visättra och Björnkulla.

Social sammanhållning

Precis som Apostolis Papakostas påpekar, finns det flera ”rumsliga distanser” i Flemingsberg som också vittnar om sociala distanser.¹⁷⁶ Dessa slags gränser mellan olika grupper av människor i Flemingsberg är också något som framkommer i dialogerna. Ett exempel är skiljelinjen mellan boende och besökare (som anställda och studenter vid de olika lärosätena), det vill säga det Papakostas kallar muren mellan dag- och nattbefolkningen. Det framkom exempelvis i dialogen kring Flemingsbergs centrala stadskärna 2016 att Flemingsberg är för segregerat och uppdelat mellan bostadsområden, institutioner och arbetsplatser.¹⁷⁷ Detta är inte alltid något som uttrycks explicit, men som syns i och med att boende efterfrågar mer närservice och fler aktiviteter på kvällstid och under helger. Ett tydligt exempel på detta är att det är anmärkningsvärt få elever vid Södertörns friskola (i Björnkulla) som bor i något av Flemingsbergs bostadsområden. Baserat på en enkätundersökning med eleverna skriver konsulten Ekologigruppen AB i sin barnkonsekvens av Björnkulla att:

”Inom Huddinge kommun är stadsdelarna Stuvsta, Fullersta, Solgård, Snättringe och Huddinge centrum de områdena där de flesta elever bor. Enkätresultatet visar att det är väldigt få elever från Visättra, trots att det ligger närmast Södertörns friskola.”¹⁷⁸

Författarna menar att det beror på den långa väntetiden (cirka 6 år) och att platserna främst fylls av elever från ekonomiskt starka områden. Detta har lett till ett slags segregation där friskolans elever reser till

¹⁷³ Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019, s. 12.

¹⁷⁴ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 16.

¹⁷⁵ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 5; Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019, s. 17.

¹⁷⁶ Papakostas, 2021, s. 53.

¹⁷⁷ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 4f.

¹⁷⁸ Dialog #16. Björnkulla. 2021, s. 31.

Björnkulla och spenderar dagen utan att interagera med barn och ungdomar i Visättra, samtidigt som barn och ungdomar från Visättra går på andra skolor. Friskolans elever (84 % av de som svarade på enkäten) stannar inte kvar i Björnkulla eller Visättra efter skoltid, då de inte anser att det finns något där som lockar dem att stanna kvar: vare sig vänner eller aktiviteter. Ekologigruppen AB konstaterar att:

”Svaren tyder på en svag anknytning till området när det gäller fritidsaktiviteter och sociala kontakter med de som bor i Visättra/Flemingsberg, en förutsägbar konsekvens av att de flesta elever kommer från andra stadsdelar.”¹⁷⁹

Som lösning på detta problem, rekommenderar Ekologigruppen AB (baserat på sin barnkonsekvensanalys av Björnkulla) att man planerar in funktioner och ”målpunkter” i Björnkulla och Visättra så att barnen både från friskolan och de olika bostadsområdena lockas dit och möter varandra i vardagen.¹⁸⁰

En annan skiljelinje är den mellan dagens och framtidens Flemingsbergsbor (och besökare). I dialog med boende under ”En dag för Flemingsberg” 2017 framkom att många tycker det är positivt att Flemingsberg utvecklas och att det byggs, samtidigt fanns en oro och viss kritik av stadsutvecklingen. I och med de stora bygg- och framtidsplaner som finns för Flemingsberg, oroar sig många boende för att det ”gamla” Flemingsberg och dess boendes behov glöms bort och att det byggs in nya splittringar i stadsdelen. Ett tecken på detta är att väldigt få personer svarade på kommunens fråga ”Är det bra att satsa på Flemingsberg som ett framtida centrum för kontorsarbetsplatser?” under ”En dag för Flemingsberg” 2017. Det tyder på att boende har andra behov än framtidens (tänkta) besökare/boende. En besökare på ”En dag för Flemingsberg” 2017 kommenterade dessutom så här:

”Jättebra att det händer saker i Flemingsberg. MEN! Ni har för bråttom och tänker för stort. Känns som kommunens enda mål är tillväxt. Varför och till vilket pris?”¹⁸¹

I en webdialog och samtal med boende år 2016 angående Flemingsbergs centrala stadskärna framförde boende önskemål om att engageras mer i planeringsarbetet¹⁸², kanske just av anledningen att förhindra att dagens Flemingsbergsbors behov inte glöms bort under den stora utvecklingsprocessen. I minnesanteckningar från ett dialogmöte med boende i Grantorp 2021 framkom dessutom att boende oroar sig för att ”man bygger in och gömmer Grantorp bland alla nya och fina fastigheter som byggs runt omkring” vilket kan leda till att ”Grantorp blir ännu mer eftersatt och ännu hårdare barriärer”.¹⁸³ Det finns alltså en oro för att boendes behov inte tas i beaktande när man bygger nytt och att de barriärer, splittringar, eller

¹⁷⁹ Dialog #16. Björnkulla. 2021, s. 32.

¹⁸⁰ Dialog #16. Björnkulla. 2021, s. 27.

¹⁸¹ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 13.

¹⁸² Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 4.

¹⁸³ Dialog #18. Grantorp. 2021, s. 1.

murar som redan finns (både fysiska och sociala) kan intensifieras. Detta för oss in på den sista delen av social sammanhållning som vi identifierat, som handlar om gemenskapen i Flemingsberg.

Gemenskapen hänger ihop med delaktighet, trygghet och platsidentitet, vilket är något som diskuteras mycket i den senaste social- och barnkonsekvensanalysen baserad på dialog med boende i Visättra år 2022. Här noteras att boende känner gemenskap med varandra. I en enkät har ca 28 personer (8 % av totalt 350 svarande) beskrivit området med ordet gemenskap och ”man är nöjd med sina grannar och att det finns en vänlighet i hur man bemöter varandra i området”.¹⁸⁴ Det finns en känsla av att ”alla känner alla”. Däremot finns vissa hinder för att denna gemenskap och sammanhållning ska kunna bevaras och utvecklas. Ett hinder är avsaknaden av lokaler för delaktighet och mötesplatser, som vi noterat tidigare.¹⁸⁵ Likaså är bristen på underhåll av vissa fastigheter och gårdar en faktor då det ”skapar karaktärs- och identitetsmässiga skillnader mellan områdets olika delområden vilket ytterligare bidrar till att Visättra som helhet upplevs som osammanhängande och splittrat”.¹⁸⁶ Tyvärr konstaterar Norconsult¹⁸⁷ att sammanhållningen inom Visättra har försämrats under senare år, vilket vi diskuterar mer nedan, i ”5.3. Förändring av behov över tid”.

Innan vi går vidare till behovsskillnader mellan olika grupper är det värt att notera att de fyra teman som identifierats (efter analys av 19 av totalt 20 dialoger) – 1) fler aktiviteter, 2) bättre underhåll och bevarande av det befintliga, 3) mer service, samt 4) ökad sammanhållning – också bekräftas i de slutsatser som dras i den senaste dialogen (nr 20), som genomfördes i Visättra 2022. Norconsult AB skriver sammanfattande att:

”I området finns förbättringspotential avseende orienterbarhet, tillgänglighet till och från Flemingsberg [*tema 4*], mötesplatser både inom- och utomhus [*tema 1*] samt för utbud av service [*tema 3*]. Det finns även flera platser som idag upplevs som otrygga vilket förstärks av skötsel och underhåll av både offentliga och privata platser [*tema 2*].”¹⁸⁸

5.2. Olika gruppers behov

På grund av en stor variation vad gäller dialogernas form och innehåll, brist på information om grupper och avsaknad av uppdelning på kön och andra kategorier har det varit svårt att identifiera olika gruppers behov. Vi har dock kunnat se vissa tendenser och kommer här redogöra för tre olika gruppers behov: 1) barn och unga, 2) flickor och kvinnor, samt 3) äldre och personer med funktionshinder. Grupperna har identifierats genom att de förekommer mest i dialogerna, men också utifrån Agenda 2030:s mål om social hållbarhet som bland annat betonar vikten av tillgången till inkluderande offentliga urbana platser för just dessa tre grupper. Det är dessutom dessa grupper som riskerar att hamna utanför i utvecklingen mot mer hållbara

¹⁸⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

¹⁸⁵ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

¹⁸⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10.

¹⁸⁷ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

¹⁸⁸ Dialog #20. Visättra 2022, s. 4. [våra tillägg]

städer, enligt tidigare rapporter.¹⁸⁹ Utöver detta har vi identifierat bostadsområde, socioekonomi, och migrationsbakgrund som relevanta aspekter vad gäller olika gruppers behov i Flemingsberg.

5.2.1. Barn och unga

Barn och unga är den mest synliga gruppen i dialogerna, till stor del eftersom hela sex dialoger består av barnkonsekvensanalyser där både barns perspektiv och barnperspektivet har beaktats.¹⁹⁰ I materialet ingår dessutom en lokal uppföljning av ungdomspolitiken i Huddinge (LUPP) inklusive en enkät med ungdomar i Flemingsberg (och andra delar av kommunen). Utöver detta framkommer i de allra flesta dialoger – genom vuxna boendes svar, men också genom kommunanställdas och konsulternas analyser och tolkningar – att det främst är unga som behöver aktiviteter och (mötes)platser att vara på, vilket vi delvis redovisat för i avsnitten ”Sociala aktiviteter” och ”Fysiska aktiviteter”. Exempelvis har särskilt ungdomar efterfrågat ”natt/kvällsöppna caféer eller restauranger, samt möjligheten för ungdomar att få arbeta i butiker, caféer”.¹⁹¹ I den senaste barnkonsekvensanalysen av Visättra konstaterar Norconsult AB att möjlighet till naturnära lek och tillgänglighet till fysisk rörelse är viktigt för barn och unga. De skriver bland annat att ”Visättra Sportcenter med omnejd är en viktig målpunkt för framför allt barn och unga”.¹⁹²

Behovet av mötesplatser för unga, och i synnerhet fritidsgårdar, är alltså något som tydligt framkommer i många dialoger, särskilt sedan fritidsgårdarna i Grantorp och Visättra stängdes under våren 2019.¹⁹³ I den senaste dialogen om Visättra skriver till exempel Norconsult om just detta utifrån ett barnperspektiv:

”Det saknas mötesplats och fritidsgård för unga. Det är viktigt att ungdomar har platser som är deras och där de har möjlighet att mötas på sina egna villkor.”¹⁹⁴

Liksom tidigare forskning har visat¹⁹⁵ skriver de vidare att en ”fritidsgård kan stärka det sociala kapitalet på en plats genom att skapa delaktighet, trygghet och stärkt gemenskap.”¹⁹⁶ Som åtgärdsförslag utifrån medborgardialogens nulägesinventering föreslår Norconsult bland annat att lokal för fritidsgård samt mötesplatser för unga ska utredas.¹⁹⁷

Värt att betona är att unga i Flemingsberg, enligt LUPP 2021, är bland de minst nöjda med sin fritid inom Huddinge kommun. Endast 68–69 procent av eleverna i Flemingsberg som svarande på LUPP-enkäten är nöjda med sin fritid.¹⁹⁸ Enkäten visar också att många unga i Flemingsberg inte tycker att utbudet av

¹⁸⁹ SCB 2020.

¹⁹⁰ Se dialog #4, #7, #8, #15, #16 och #20.

¹⁹¹ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 7.

¹⁹² Dialog #20. Visättra. 2022, s. 27.

¹⁹³ För mer info om det, se Ferlander 2001; Jukkala *et al* 2021.

¹⁹⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 13.

¹⁹⁵ Jukkala *et al* 2021.

¹⁹⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 13.

¹⁹⁷ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 17.

¹⁹⁸ Totalt svarade 950 elever i Huddinge kommun på enkäten.

fritidsaktiviteter är särskilt intressant, att de har svårt att ta sig till aktiviteter som intresserar dem, eller att det kostar för mycket. Unga i Flemingsberg (och Vårby) är de som i högst grad svarar att ”det stämmer helt att sakerna som finns att göra kostar för mycket”.¹⁹⁹ Viktigt att påpeka här är även att det enligt LUPP-enkäten framkom att unga i Flemingsberg (och Vårby) är föreningsmedlemmar i lägst grad, jämfört med unga i andra delar av Huddinge.²⁰⁰ Det kan därmed finnas ett särskilt behov för just unga i Flemingsberg att erbjudas tillgång till lokaler och mötesplatser för föreningsverksamhet och socialt engagemang.

Genom övriga medborgardialoger framkommer också att ungdomar behöver anordnade fritidsaktiviteter och en plats att vara på efter skolan. Även unga vuxna som är över 18 år behöver fritidsaktiviteter och ett ställe att umgås på, både på helger och vardag.²⁰¹ Det lyfts fram av de boende att ungdomsverksamhet behövs även på somrarna med tanke på att många boende inte kan åka utomlands eller till ett lantställe. De flesta ungdomar stannar kvar i Flemingsberg under sommarlovet/sommaren och behöver då saker att göra i närområdet.²⁰² Ett förslag som ges i en medborgardialog angående Flemingsbergsparken är att det anordnas en ungdomsfestival under somrarna.²⁰³ Ett annat förslag från den dialogen som ges av en boende är ett samarbete mellan fritidsgården, kommunen och en kiosk i Flemingsbergsparken:

”Fritidsgården och/eller *Tillsammans för Flemingsberg* skulle kunna vara möjliga aktörer för att driva denna verksamhet [kafé med utlåning] på somrarna. Ungdomarna vill inte vara inomhus på fritidsgården på somrarna och genom att flytta ut verksamheten till parken ser personalen på Ung zon många fördelar.”²⁰⁴

Det verkar också enligt många dialoger som att unga behöver fler informella ställen att hänga på. Enligt personal på fritidsgården Ung zon var ungdomarna särskilt intresserade av fler bänkar i Flemingsbergsparken, till exempel i form av hammockgungor, där de kan hänga.²⁰⁵ I kvarteret Stallet 3 i Visättra där det finns många hyreslägenheter vill ungdomarna ha fler bord och bänkar att hänga på och väderskyddade sittplatser. I en workshop med ungdomar som bor i kvarteret framkommer, enligt konsulten Tengbom som genomförde den, att ungdomarna önskar sig fler bänkar dit offentligt Wi-Fi räcker.

Vad gäller barn är det, som vi tidigare lyft fram, viktigt med idrottsaktiviteter och ytor för lek (se ”Fysiska aktiviteter”). Mer specifikt handlar barns behov, enligt de barnkonsekvensanalyser som genomförts, ofta om trygga men utmanande utemiljöer som möjliggör variation i lek. Här handlar det främst om bostadsgårdar samt förskole- och skolgårdar, men även om parker och andra allmänna platser. Enligt

¹⁹⁹ Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021, s. 26.

²⁰⁰ Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021, s. 26.

²⁰¹ Dialog #5. Flemingsbergsparken. 2016; Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

²⁰² Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 10 och 11.

²⁰³ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 12.

²⁰⁴ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 7.

²⁰⁵ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 11.

barnkonsekvensanalysen av Campus Flemingsberg, där det finns planer på att bygga 500 nya lägenheter och en förskola för ca 80–100 barn, är det bra att tänka på ”variation, nyfikenhet och komplicerat” vid utformningen av nya förskolegårdar. Variation är bra då det skapar nyfikenhet och ökar kreativiteten. En något komplicerad utemiljö skapar utmaningar för barnen och uppmuntrar utveckling och lärande. Byggvesta Development AB, som genomfört en barnkonsekvensanalys, skriver till exempel att:

”Pedagogerna önskar en variationsrik utemiljö som skapar möjligheter för barn att utföra olika lekaktiviteter såsom kurragömma, klätterställning, gunga eller springa upp och ner från en kulle, vilket även de intervjuade barnen gillade.”²⁰⁶

Vad gäller redan existerande ytor för lek framkom det i en dialog om kvarteret Stallet 3 i Visättra att bostadsgården där saknade ”variation på möjligheterna till lek och aktivitet” och att den främst erbjuder lek för mindre barn.²⁰⁷ Visättra som helhet däremot har, enligt konsekvensanalysen genomförd av Norconsult, mycket och varierad lekyta och bostadsgårdar, vilka har en öppenhet som gör det möjligt för vuxna ”att ha uppsyn över barnen”.²⁰⁸ Även för pedagoger är det viktigt med öppna ytor för god uppsikt över barnen när de leker utomhus. Enligt dialogerna uppskattar barnen själva och önskar sig gungor, ruschkana och redskap för lek.²⁰⁹ Barn tycker dessutom om skog och mark, vilket är något som påpekas i flera dialoger:

”Flemingsbergsskogen, den upplevdes både som resurs och som läskig.”²¹⁰

”Visättras alla naturområden samt naturreservatet är ovärderliga platser för barns lek, återhämtning och hälsa.”²¹¹

”Att en större del av naturmarken integreras i förskolegården var något som därför efterfrågades. Framförallt med tanke på hur attraktiv ”lilla skogen” var för barnen när grinden dit väl var öppen.”²¹²

Enligt en enkät med elever vid Södertörns friskola i Björnkulla var naturen och skogen den främsta anledningen till att eleverna trivdes i Björnkulla.²¹³ För barns lek är det enligt de pedagoger som Byggvesta Developments har intervjuat för sin BKA av Campus Flemingsberg ”viktigt att bevara gröna naturliga miljöer som träd, stenar och kullar” eftersom det bidrar till att göra barnens utemiljö mer komplicerad och

²⁰⁶ Dialog #15. BKA Campus Flemingsberg. 2019, s. 25.

²⁰⁷ Dialog #12. Kvarteret Stallet 3. 2019, s. 26.

²⁰⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 15–16.

²⁰⁹ Dialog #8. Visättravallen. 2017, s. 10; Dialog #15. BKA Campus Flemingsberg. 2019, s. 25.

²¹⁰ Dialog #12. Kvarteret Stallet 3. 2019, s. 16.

²¹¹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

²¹² Dialog #8. Visättravallen. 2017, s. 10.

²¹³ Dialog #16. Björnkulla. 2021, s. 33.

därmed uppmuntrar miljön till upptäckande.²¹⁴ I den senaste SKA och BKA av Visättra konstaterar Norconsult dessutom att grönska i närheten av bostaden är viktigt för barns psykiska och fysiska hälsa.²¹⁵

För barn och unga är en tillgänglig kollektivtrafik och gångavstånd mellan bostad och skola, förskola och lekplatser viktiga. Enligt en BKA i Visättra behöver närheten till kollektivtrafiken och gångvägar förstärkas, eftersom det ska ”vara enkelt och tryggt att ta sig till lekplatser, skola och andra utflyktsmål”.²¹⁶ Föräldrar till barn vid Visättravallen tyckte att det fanns för få övergångsställen vid förskolan och pedagoger och barn undvek Visättra Centrum på grund av all trafik.²¹⁷ En förbättrad trafiksäkerhet och god kollektivtrafik underlättar för äldre barn att självständigt ta sig till och från skola, hem och aktiviteter enligt Norconsults BKA av Visättra.²¹⁸ Enligt Norconsults analys är exempelvis Visättra torg och Flemingsbergs station idag otrygga platser för barn och unga med anledning av bristen på trafiksäkerhet.²¹⁹

Kopplat till ovanstående är vikten av ett varierat lägenhetsutbud, vilket är något som efterfrågas av boende i dialogerna. Barn behöver, som sagt, närhet mellan skola, bostad och aktiviteter och av denna anledning behövs många bostäder och av varierat utbud så att alla barnfamiljer kan bo nära skolor och bo kvar i området när barnen blir äldre. Ett varierat lägenhetsutbud med olika slags upplåtelse- och boendeformer och med fler större bostäder motverkar dessutom risken för trångboddhet när familjen växer.²²⁰ Trångboddhet påverkar barn negativt. Norconsult konstaterar till exempel att:

”Barn som växer upp i allvarlig trångboddhet har sämre möjligheter att göra läxor i hemmet och spenderar mer tid på offentliga platser som ersätter hemmiljön snarare än kompletterar den.”²²¹

Framför allt inom området Campus Flemingsberg är det viktigt att bygga fler bostäder för familjer då det skulle skapa mer liv och rörelse dygnet runt, enligt WSP Advisory.²²² För barn är det dessutom viktigt att här inte bygga för storskaligt, i stället bör man blanda olika skalor på bebyggelsen så att barn inte upplever platsen för stor, oöverskådlig och otrygg.²²³

Avslutningsvis är det intressant att notera att, som Norconsult påpekar, ”[b]arn och unga är i högre grad än vuxna knutna till sitt närområde vilket gör att identitetsfrågan bli extra stark och viktig för dem”.²²⁴

²¹⁴ Dialog #15. Campus Flemingsberg. 2019, s. 25.

²¹⁵ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 16.

²¹⁶ Dialog #12. Kvarteret Stallet 3. 2019, s. 26.

²¹⁷ Dialog #8. Visättravallen. 2017, s. 11-12.

²¹⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 24.

²¹⁹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 15.

²²⁰ Dialog #12. Kvarteret Stallet 3. 2019, s. 26; Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10 och 22.

²²¹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10.

²²² Dialog #15. Campus Flemingsberg. 2019, s. 27.

²²³ Dialog #15. Campus Flemingsberg. 2019, s. 27.

²²⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 13.

Eftersom barn mer sällan än vuxna lämnar sitt område i vardagen har de ett större behov att knyta an till platsen de bor på. Att exempelvis sammanhållningen i Visättra försvagats under senare år, att underhåll av fastigheter är eftersatt och att Flemingsberg kommit att få negativa associationer påverkar därför barn och unga i högre grad än vuxna. Enligt Norconsult inverkar det ”negativt på den psykiska hälsan, kreativiteten och det allmänna välbefinnandet” hos barnen.²²⁵ Det blir då än viktigare för barn att det finns mötesplatser för att skapa gemenskap, förstärka platsidentiteten och deltagandet i Visättra (och övriga Flemingsberg).²²⁶

5.2.2. Flickor och kvinnor

Endast ett fåtal dialoger som ingår i materialet för denna rapport redovisar för hur många män respektive kvinnor som besvarat enkätfrågor eller deltagit i dialogen. Av dessa är det endast två som sedan redovisar för en könsuppdelning i resultaten eller svaren. Den första är en trygghetsundersökning i hela Flemingsberg från 2010 där det framgår att kvinnor i Flemingsberg känner sig mer otrygga än män.²²⁷ Här framgår även att fler kvinnor än män tycker att det finns problem med nedskräpning, skadegörelse, klotter, berusade personer, bråk, ungdomsgång, kvinnor som antastas och trafiken i området.²²⁸ Vad gäller underhåll och kvinnors trygghet i offentligheten framgår det även i en dialog om Flemingsbergsparken från 2016 att boende tycker att det finns en risk för att utsättas för våldtäkt på grund av den dåliga belysningen i området och att vissa kvinnor därför inte vågar gå ut när det är mörkt.²²⁹

Då barn och unga är en betydelsefull grupp med stora behov är flickor och unga kvinnor en särskilt viktig grupp som vi har identifierat. Den andra dialogen som redovisar för en könsuppdelning är LUPP i Huddinge från 2021 och där framgår att tjejer i Flemingsberg är särskilt missnöjda med sin fritid jämfört med killar, och med unga i andra områden i Huddinge: ”Bland tjejerna i Flemingsberg och Vårby svarade 38–43 procent att de är missnöjda med fritiden, medan motsvarande andel bland killarna i dessa områden är 24–28 procent”.²³⁰ Även i andra dialoger framkommer att tjejer är missnöjda med de aktiviteter som finns i Flemingsberg. Exempelvis har det framkommit att det har funnits ett särskilt behov av ett fotbollslag för tjejer. Tengbom sammanfattar år 2016 de boendes önskemål genom att skriva att ”ett fotbollslag för tjejer efterfrågas, då många känner att de inte passar in i andra lag i Huddinge”.²³¹

²²⁵ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 15.

²²⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 22-25.

²²⁷ Dialog #2. Flemingsberg. 2010, s. 8.

²²⁸ Dialog #2. Flemingsberg. 2010, s. 5-6.

²²⁹ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 8 och 10.

²³⁰ Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021, s. 25.

²³¹ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 7. Se även Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

Enligt boende i Visättra är variationen av aktiviteter i området Stallet 3 ”begränsade för unga tjejer och kvinnor” och gården i kvarteret Stallet 3 ”upplevs tråkig för unga tjejer”.²³² Tjejer i detta område vill dessutom ha platser där de kan hänga ostört. Tengbom skriver att:

”Tjejerna tycker inte om platser där det bara hänger killar (exempelvis fotbollsplanen). De vill ha fler platser att umgås på.”²³³

Mötesplatser är alltså särskilt viktigt för tjejer i Flemingsberg, men även för vuxna kvinnor. I en dialog om Flemingsbergs stadscentrum kommenterade en boende att:

”Mötesplatser är jätteviktigt. Parker och torg. Särskilt för kvinnor, då dessa kan känna sig otrygga/ovälkomna idag.”²³⁴

Det verkar alltså som att både tjejer och kvinnor har ett behov av avskilda (från pojkar/män) egna mötesplatser där de kan känna sig trygga. I ett möte med råd- och stödcentret Källan²³⁵ – en interreligiös och interkulturell mötesplats där man kan lära sig om svenska samhället – framkom dessutom att kvinnorna som är aktiva i denna förening bland annat vill hålla i basar där de kan sälja produkter de själva tillverkar, de vill kunna odla nära sina lokaler i kyrkan och de vill ha fler sittplatser (som långbord) och grillplatser. Viktigt för dessa kvinnor är att skapa gemenskap och bryta sin isolering.²³⁶

I övrigt framkommer det i medborgardialogerna att särskilt kvinnor gynnas av närhet till offentlig service så som en utökad, förbättrad och tillgänglig kollektivtrafik i närområdet, men också av närhet till institutioner. Exempelvis påpekas i den sociala konsekvensanalysen av kvarteret Stallet 3 i Visättra att:

”Denna typ av åtgärder gynnar generellt sett kvinnor, då de tenderar att nyttja bil i mindre utsträckning än män och därför mer beroende av välfungerande offentliga miljöer och kollektivtrafik.”²³⁷

I en annan tidigare dialog skriver Tengbom att: ”Många, särskilt kvinnor och äldre, poängterar vikten av trygga stråk för gångtrafikanter och cyklister med god belysning och en trivsam utemiljö”.²³⁸ Kvinnors behov går alltså hand i hand med äldres behov i vissa avseenden, vilket tar oss vidare till nästa grupp: äldre och personer med funktionshinder.

²³² Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019, s. 25–26.

²³³ Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019, s. 18.

²³⁴ Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017, s. 16.

²³⁵ Se <https://www.stadsmissionen.se/fa-stod/kallan-rad-och-stodcenter/kallan-flemingsberg>

²³⁶ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 10.

²³⁷ Dialog #12. Kv Stallet 3. Socialkonsekvensanalys 2019, s. 25.

²³⁸ Dialog #6. Flemingsbergs centrala stadskärna. 2016, s. 6.

5.2.3. Äldre och personer med funktionshinder

Anledningen till att vi här kombinerar gruppen äldre med gruppen personer med funktionshinder har att göra med att dessa två gruppers behov och intressen ofta berör frågor som handlar om nedsatt rörelseförmåga och därmed tillgänglighet i det offentliga rummet. Det är dessa behov hos de två grupperna som tydligast framkommer i materialet. I flera dialoger påpekas dessutom att det är viktigt att öka tillgängligheten i Flemingsberg för personer med rullstol, rullator, eller barnvagn och för personer med rörelsehinder.²³⁹ Det finns därmed en önskan bland de boende om bättre funktionshinderanpassning.

Äldre och personer med funktionshinder gynnas, liksom kvinnor, av en utökad, förbättrad och tillgänglig kollektivtrafik i närområdet. Även tillgänglighetsanpassade gångbanor, parkeringsplatser nära hemmet och många offentliga sittplatser är särskilt bra för denna grupp. Angående kollektivtrafiken står det i två dialoger om Visättra att kollektivtrafiken i dess västra delar behöver stärkas då det är ”långt och svårt för många, särskilt äldre, att ta sig till befintliga busshållplatser” på grund av områdets många backar.²⁴⁰ Områdets topografi innebär dessutom en utmaning rent generellt vad gäller tillgängligheten för, och inkluderingen av, äldre och personer med funktionshinder. Av denna anledning finns ett behov av nya parkeringsplatser, enligt Tengbom.²⁴¹ Med anledning av den komplicerade topografin finns det även ett behov, särskilt hos äldre och personer med funktionshinder, av förbättrade och tillgänglighetsanpassade gångbanor. Detta gäller inte bara Visättra. Exempelvis föreslår en boende, i en dialog om upprustningen av Gula gången och Flemingsbergsparken, att man skapar en ”trappfri tillgång till skogsområdet” i Grantorp, vilket skulle gynna alla med rullator, barnvagn eller rullstol.²⁴²

Vad gäller tillgänglighet och framkomlighet gör Norconsult analysen att gångavstånden inom Visättra kan uppfattas som långa, att topografin begränsar framkomligheten, att många gångbanor håller låg standard, att bron till pendeltågsstationen inte är tillgänglighetsanpassad, att det saknas bänkar i backarna och en mötesplats för boende på väg till pendeln. Allt detta försvårar för personer med nedsatt rörelseförmåga.²⁴³ Offentliga sittplatser och många sittplatser verkar särskilt viktigt för äldre som vill kunna ”sitta lugnt och avskilt och kontempera”.²⁴⁴ Ett annat förslag som ges är att bygga pergola på innergårdarna.²⁴⁵

5.2.4. Bostadsområde, socioekonomi och migrationsbakgrund

Vi har, som ovan nämnts, även identifierat bostadsområde, socioekonomi, och migrationsbakgrund som relevanta aspekter vad gäller olika gruppers behov i Flemingsberg. Vad gäller bostadsområde har vi noterat

²³⁹ Se Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016; Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017; Dialog #10. Flemingsbergs stadscentrum. 2017; Dialog #12. Kv Stallet 3. 2019.

²⁴⁰ Dialog #12. Kv Stallet 3. Socialkonsekvensanalys 2019, s. 24; Dialog #20. Visättra. 2022 s. 11.

²⁴¹ Dialog #12. Kv Stallet 3. Socialkonsekvensanalys 2019, s. 25.

²⁴² Dialog #5. Gula gången och Flemingsbergsparken. 2016, s. 12.

²⁴³ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 10-11.

²⁴⁴ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

²⁴⁵ Dialog #18. Grantorp. 2021.

att det verkar vara skillnader i behov mellan Visättra och Grantorp/Flemingsberg Centrum. I Visättra verkar det finnas ett än större behov av förbättrad kollektivtrafik och större serviceutbud än i Grantorp/Flemingsberg Centrum. Detta kan tänkas bero på att Visättra har ett väldigt litet centrum med ett mindre serviceutbud och på grund av topografin är området mer avskilt från resten av Flemingsberg, vilket gör behovet av kollektivtrafik mer påtagligt.

Vad gäller socioekonomi²⁴⁶ är det värt att notera att Grantorp och Visättra lagts till på polisens lista över så kallade ”utsatta områden” – det vill säga områden som karaktäriseras av låg socioekonomisk status.²⁴⁷ Vi vet också att många boende i Flemingsberg har relativt låga inkomster²⁴⁸, vilket bör tas i beaktning vid en sammanställning av de boendes behov. Vad vi kan se i dialogerna verkar det finnas ett behov av aktiviteter som inte kostar mycket eller är gratis. Visättravallen uppskattas till exempel då flera aktiviteter där är gratis och tillgängliga för alla.²⁴⁹ Detta verkar framför allt gälla barn och ungdomar då många unga tycker att aktiviteter i området kostar för mycket och det har påpekats i dialogerna att många barn och unga i Flemingsberg inte kommer i väg på somrarna och att det därför finns ett behov av gratis aktiviteter exempelvis i parken (se ovan). Detta tyder på att många barnfamiljer i Flemingsberg har dålig ekonomi och att barn och unga här behöver extra stöd från samhället för en meningsfull fritid och ett roligt sommarlov.

Migrationsbakgrund och låg socioekonomisk status samverkar vad gäller grupperns isolering och sociala utsatthet. Kvinnorna aktiva i stödcentret Källan har uppgett att de har dålig ekonomi och vill bryta isoleringen.²⁵⁰ Detta tyder också på att många boende i Flemingsberg är relativt nya i landet, har svårt att komma in på arbetsmarknaden och därmed svårt att försörja sig, vilket kan bidra till utanförskap såväl som fattigdom. Eftersom det finns många boende i området som är nyanlända, asylsökande, eller av andra anledningar behöver integreras i samhället finns för dem ett särskilt behov av mötesplatser och aktiviteter för att lära känna andra människor.²⁵¹ Ett annat förslag som kommit upp är säsongsbaserade aktiviteter vid bandyplanen i Visättra, vilka skulle fungera som ”ingångar för personer att lära känna varandra och göra mer saker ihop och på sikt kanske gå ut och promenera ihop på kvällar och nätter”.²⁵²

Här är det även viktigt att påpeka att den ”mur” mellan dag- och nattbefolkningen som Papakostas²⁵³ diskuterar, tyder på att det finns en socioekonomisk klyfta mellan de boende och de verksamma i Flemingsberg och att de två grupperna har skilda behov. Att så få av de elever som går på Södertörns

²⁴⁶ Med socioekonomi syftar vi till socioekonomisk gruppindelning, det vill säga samhällsklassers olika ekonomiska situation och position i relation till varandra vad gäller yrke, inkomst och andra tillgångar.

²⁴⁷ Polisen 2021

²⁴⁸ SCB 2018; Delmos 2022.

²⁴⁹ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 11.

²⁵⁰ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017, s. 10.

²⁵¹ Dialog #9. Flemingsbergsparken. 2017.

²⁵² Dialog #17. Visättra. 2021, s. 1.

²⁵³ Papakostas 2021.

friskola (i Björnkulla) faktiskt bor i något av Flemingsbergs bostadsområden (se ovan) är också ett exempel på detta då det betyder att barn och unga som bor i Flemingsberg utkonkurreras av barn och unga från andra bostadsområden och andra orter med en annan socioekonomisk status. Exempelvis skriver Ekologigruppen AB i sin BKA av Björnkulla att:

”Trots det nära läget till Visättra är det få elever som skriver att de kommer därifrån. Utifrån områden i Huddinge anger de flesta att de kommer från Stuvsta och därefter Fullersta, de vill säga områden med fler högre andel äganderätter än Flemingsberg och genomsnittet för kommunen.”²⁵⁴

5.3. Förändring av behov över tid

Om vi ser till förändring över tid vad gäller de behov och önskemål som identifierats i de 20 medborgardialoger mellan åren 2010 och 2022 kan vi se två tendenser: 1) ökad efterfrågan på sociala aktiviteter och mötesplatser för unga, och 2) ökad otrygghet i samband med kriminalitet. Dessa två förändringar verkar gå hand i hand.

5.3.1. Ökad efterfrågan på sociala aktiviteter och mötesplatser för unga

Sedan fritidsgårdarna i Grantorp och Visättra stängdes i maj 2019 – och det inte öppnades några permanenta fritidsgårdar på flera år nya trots planer på ett fritids- och kulturhus i Flemingsbergsdalen – visar dialogerna på en brist på mötesplatser och fritidsaktiviteter för unga i Flemingsberg.²⁵⁵ Som en naturlig följd av detta, tycks behovet av sociala aktiviteter för unga ha varit mer framträdande under perioden 2019-2022, både bland ungdomarna själva och bland vuxna som oroar sig för de unga, och att det ska leda till rekrytering till kriminella gäng och därmed ökad kriminalitet i området (se nedan).

I en enkät och trygghetsdialog i Visättra 2019 var det näst vanligaste svaret (efter ”säkerställa belysning”) på frågan vad man önskar att Huddinge kommun och dess samverkanspartners ska göra för att öka tryggheten: ”Anordna fritidsaktiviteter för ungdomar”. Bland övriga kommentarer nämns ”fotboll”, mer kontakt mellan polisen och skolor, och ”Jobba mer aktivt för att unga ska ha något att göra plats att vara på”.²⁵⁶ Utöver detta har vi noterat att Norconsult i den senaste dialogen, vilken handlar om Visättra, lyfter fram att sammanhållningen mellan olika grupper inom Visättra försämrats under senare år. Norconsult konstaterar att de boende upplever att gemenskap saknas.²⁵⁷ Anledningen verkar bland annat vara försämrad trivsel och ”spänningar mellan olika boende med anledning av olika syn på ordning och uppförande vid de gemensamma ytorna”.²⁵⁸ Dessutom beskrivs Visättra av ca 21 personer (6 % av totalt 350) i en enkät som

²⁵⁴ Dialog #16. Björnkulla 2021, s. 9.

²⁵⁵ För mer info om det, se Ferlander 2021; Jukkala *et al* 2021.

²⁵⁶ Dialog #13. Visättra. 2019, s. 5.

²⁵⁷ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 13 och 25.

²⁵⁸ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 13.

”utsatt i det avseende att det upplevs segregerat, ouppskattat och utdömt”.²⁵⁹ I Norconsults konsekvensanalys av Visättra dras slutsatsen att för att stärka gemenskapen behövs ”[v]äderskyddade mötesplatser, som inte kräver konsumtion”, såsom föreningslokaler med låg hyra.²⁶⁰

5.3.2. Ökad otrygghet i samband med kriminalitet

I de tidiga dialogerna i Flemingsberg handlar trygghet mest om bättre belysning och underhåll, vilket ofta kopplas till kvinnors utsatthet. På senare år har trygghet i dialogerna även kommit att handla om kriminella gäng och skjutningar. Det är möjligt att tänka sig att boendes upplevelser av försämrad social sammanhållning (se ovan) hänger ihop med den ökade kriminaliteten, otryggheten och ungas ökade behov av fritidsaktiviteter och mötesplatser i området. I enkätsvaren från den senaste dialogen framträder också tydligt att boende lyfter fram en upplevd ökad kriminalitet såsom gäng, skottlossning och bränder som en viktig orsak till att de känner sig mer otrygga i Visättra. Enkätsvaren visar också att det bidrar till att Visättra fått ett försämrat rykte och att gemenskapen eller sammanhållningen i området försämrats.²⁶¹

Enligt Norconsult har polisen sedan oktober 2021 bedömt både Grantorp och Visättra som områden ”där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället”.²⁶² Vi har noterat att kriminalitet och skjutningar är något som verkar bidra till otrygghet främst i Visättra. Med tanke på att skjutningar skett både i Grantorp och Visättra är detta lite märkligt, men eftersom hela nio av 20 dialoger i materialet är genomförda med boende och verksamma i Visättra kan det ses som ett resultat av att mycket av det som tas upp i dialogerna handlar om just Visättra. I den senaste dialogen skriver Norconsult:

”Det som framkommit tydligast är att Visättra är ett naturpräglat område i Flemingsberg som många upplever som lugnt och trevligt, men där *ökad kriminalitet* och dåligt underhåll av områdets fastigheter skapar otrygghet, speciellt kvällstid.”²⁶³

Cirka 17 personer (5 % av totalt 350 svarande) som svarade på Norconsults enkätfråga ”Beskriv Visättra med tre ord” associerade Visättra med kriminalitet, såsom uppkomst av gäng, skottlossning och bränder. Flera av dessa lyfte fram just den skjutning som skedde sommaren 2021. På frågan ”vad tycker du är mindre bra med Visättra” var kriminalitet den avsevärt största kategorin (med hela 42 % av de svarande). Därefter var otrygghet den näst förekommande kategorin. Norconsult skriver att kriminaliteten ”hänger nära ihop med otryggheten” och att det i denna kategori, i de svar de fått in, ryms ord som ”osäkert, orolig, rädd och obehag”.²⁶⁴ Det verkar alltså göras en koppling mellan upplevelser av ökad kriminalitet i Flemingsberg och

²⁵⁹ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

²⁶⁰ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 25.

²⁶¹ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

²⁶² Dialog #20. Visättra. 2022, s. 12.

²⁶³ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 8. (vår betoning)

²⁶⁴ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga.

ökad otrygghet. I Huddinges LUPP 2021 framkom dessutom att unga i Flemingsberg är de som känner sig mest trygga av unga i hela Huddinge kommun. Endast 81 procent av unga i Flemingsberg angav att de ”alltid eller oftast känner sig trygga i sitt bostadsområde”, vilket kan jämföras med hela 97 procent av unga i Stuvsta och Fullersta.²⁶⁵ Enligt flera boende görs även en koppling mellan den ökade otryggheten och kriminaliteten å ena sidan, och bristen på fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter för ungdomar å andra sidan. I exempelvis den senaste dialogen, baserad på en enkät i Visättra, skriver Norconsult att:

”Nästan 7%, alltså 24 svarande anser att det inte finns någon plats för ungdomar att umgås på utöver skoltid. Utan ett utbud av aktiviteter för unga menar de svarande att de istället är ”ute” och blir en del av gängen.”²⁶⁶

Norconsult skriver också att boende anser att en gammal fotbollsplan vid Visättraskolan ”har blivit en plats för ungdomar och kriminell rekrytering”.²⁶⁷ I trygghetsdialog i Visättra 2019 är det många boenden som tar upp olika aspekter av ungdomars brist på fritidsaktiviteter, gängkriminalitet och otrygghet. Det som mest oroar de svarande det året var ”Grupper av människor/ungdomsgrupper”. Under övriga kommentarer på en enkätfråga nämns bland annat ”stenkastande ungdomar” och ”droghandel och skadegörelse”.²⁶⁸

6. Sammanfattning och slutsatser

Enligt politiska visionsdokument ska Flemingsberg omvandlas från ett förortsområde till en attraktiv regional stadskärna som är socialt hållbar.²⁶⁹ För att nå detta visionsmål är det viktigt att beakta boendes behov. I denna rapport var syftet därför att undersöka vad som är viktigt för Flemingsbergborna angående deras bostadsområde och utvecklingen av det. Den huvudsakliga frågeställningen var: vad har boende under åren (2010–2022) framfört för synpunkter, behov och önskemål i områdets medborgardialoger? Rapporten ämnade även besvara hur boendes upplevelser av Flemingsberg skiljer sig åt mellan olika grupper i bostadsområdet och hur boendes synpunkter, behov och önskemål har förändrats över tid (2010–2022).

²⁶⁵ Dialog #19. LUPP Huddinge. 2021, s. 59.

²⁶⁶ Dialog #20. Visättra. 2022, bilaga. 350 personer deltog i enkäten.

²⁶⁷ Dialog #20. Visättra. 2022, s. 14.

²⁶⁸ Dialog #13. Visättra. 2019, s. 4.

²⁶⁹ Utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Flemingsberg 2018; Planprogram för Flemingsbergsdalen 2020; RUF 2010; RUF 2050.

6.1. Sammanfattning av resultat

Som svar på vår övergripande frågeställning om vad boende efterfrågar i medborgardialogerna har fyra övergripande teman identifierats: 1) fler aktiviteter, 2) bättre underhåll och bevarande av det befintliga, 3) mer service, samt 4) ökad sammanhållning. Vår sammanställning och analys av medborgardialogerna visar att boende (och verksamma) i Flemingsberg efterfrågar ett större utbud av olika slags sociala, fysiska och kulturella aktiviteter, fler offentliga och kommersiella servicefunktioner, bättre underhåll av både bebyggelse och natur, samt en ökad fysisk och social sammanhållning. Något som tydligt framträder i dialogmaterialet var det akuta behovet av mötesplatser och fritidsgårdar för unga, men även önskemål om fler tillgängliga mötesplatser för alla i bostadsområdet. Det finns också ett behov av fler idrottsaktiviteter, framför allt för de unga. Även bättre fastighetsskötsel, ett mer pålitligt underhåll av den offentliga miljön – i synnerhet belysning och sophantering – samt en estetisk upprustning av Flemingsbergs fysiska miljö framträder som tydliga behov och önskemål. Slutligen visar resultaten att Flemingsbergsborna tenderar att uppleva Flemingsberg som splittrat, då det finns flera fysiska barriärer i bebyggelse och terräng, men också att den sociala sammanhållningen mellan olika bostadsområden och olika grupper i området behöver förbättras. Det finns därmed en efterfrågan på en bättre sammanlänkning av de olika delarna i Flemingsberg.

Vi ämnade dessutom besvara frågan om hur boendes synpunkter, behov och önskemål skiljer sig åt mellan olika grupper i området. Här kunde vi främst se tre grupper som var framträdande i dialogerna: barn och unga; flickor och kvinnor; samt äldre och personer med funktionshinder – tre grupper som i Agenda 2030 pekas ut för att riskera hamna utanför i utvecklingen mot mer hållbara städer och samhällen.²⁷⁰ Barn och unga behöver främst fritidsaktiviteter, fritidsgårdar och (mötes)platser att vara på under fritiden. Även gångavstånd mellan hem och skola samt säkra men utmanande utemiljöer, som möjliggör variation i lek, är viktiga behov för denna grupp. Vad gäller flickor och kvinnor framträder unga kvinnors behov av tillgängliga och meningsfulla fritidsaktiviteter som särskilt angeläget då flickor i Flemingsberg är den grupp i Huddinge kommun som är mest missnöjd med sin fritid, enligt den lokala uppföljningen av ungdomspolitiken. Därtill finns det önskemål om ostörda och trygga mötesplatser samt närhet till offentlig service vilket särskilt gynnar både flickor och kvinnor. För äldre och personer med funktionshinder, visade analysen av dialogerna att områdets topografi är en utmaning för den fysiska tillgängligheten. Det är därför extra viktigt med en bra funktionshinderanpassning i Flemingsberg, inklusive en utbyggd kollektivtrafik, fler parkeringsplatser, många offentliga sittplatser och tillgänglighetsanpassade gångbanor. Analysen av dialogerna visade också att bostadsområde, socioekonomi och migrationsbakgrund är relevanta aspekter vad gäller olika gruppers behov i Flemingsberg. Exempelvis verkar det finnas ett större behov av en utbyggd

²⁷⁰ SCB 2020; UNDP i Sverige 2021.

lokaltrafik och centrumfunktioner i Visättra än i Grantorp/Flemingsberg Centrum. Vad gäller socioekonomi visade analysen att det finns behov av olika typer av aktiviteter som inte kostar mycket eller är gratis.

Till sist ämnade vi besvara frågan hur de boendes upplevelser har förändrats över tid (från 2010 till 2022). Två aspekter identifierades i medborgardialogerna: ökad efterfrågan av sociala aktiviteter och mötesplatser för unga, samt ökad otrygghet i samband med kriminalitet. Vad gäller den första aspekten kunde vi se att det finns ett ökat behov av sociala aktiviteter för områdets unga, och att den sociala sammanhållningen inom Visättra tycks ha försämrats på senare år. Vad gäller den andra aspekten handlar trygghet i de tidiga dialogerna i Flemingsberg främst om bättre belysning och underhåll, men på senare år har trygghet i dialogerna även kommit att förknippas med kriminella gäng, skjutningar och kriminalitet bland ungdomar.

6.2. Social hållbarhet i Flemingsberg

För att skapa social hållbarhet i Flemingsbergs fysiska miljö är det nödvändigt att se till att boende i Flemingsberg är tillfredsställda med grundläggande behov, och att det i stadsutvecklingen arbetas med social rättvisa²⁷¹ och social sammanhållning.²⁷² Mänskliga behov kan förstås som bredare än grundläggande behov för överlevnad – såsom vatten, mat och sömn. Det handlar också om *möjligheten* att kunna skapa och utveckla relationer, kultur och idéer – om möjligheten att forma samhället och sitt eget liv²⁷³. I detta ingår att ha möjlighet till hälsa (inklusive bland annat skydd, vänskap och fritid) och till självständighet (inklusive bland annat deltagande, skapande och identitet). Med andra ord är exempelvis sociala och kulturella aktiviteter samt tillgång till närservice och inflytande inte bara önskemål och preferenser som de boende i Flemingsberg har, snarare handlar mycket av det vi kan se i dialogerna om uttryck för *mänskliga behov*. Flemingsbergsborna behöver möjlighet att kunna vara med och forma samhället och sina egna liv.

Endast när medborgare i Flemingsberg har möjlighet att vara delaktiga i stadsutvecklingen och deras grundläggande behov är tillfredsställda kan en mer socialt hållbar stadsmiljö skapas. Utifrån vår analys av medborgardialoger kan vi dra slutsatsen att den sociala hållbarheten påverkas negativt av att det saknas aktiviteter och närservice, att det finns brister i underhåll och att sammanhållningen tycks ha försvagats i Flemingsberg. Tillgång till sociala, fysiska och kulturella aktiviteter bidrar till möjlighet att utveckla relationer och kultur. Det bidrar också till möjlighet för god hälsa och självständighet genom att aktiviteter bland annat kan innebära deltagande, vänskap och identitetsutveckling. På samma vis är tillgång till närservice, både offentlig och kommersiell, viktig eftersom det öppnar upp möjlighet för att självständigt ta hand om sig själv – exempelvis gör närhet till butiker och vård att en individ inte blir beroende av andras välvilja. Det handlar också om *social rättvisa* – en viktig del av social hållbarhet – eftersom aktiviteter och

²⁷¹ Dvs. jämlika möjligheter till livskvalitet och delaktighet i samhället utifrån kön, ålder, inkomst etcetera.

²⁷² Se Littig & Griessler 2005; Mötesplats Social hållbarhet 2022.

²⁷³ Se Hedenus *et al* 2022.

service, men också bättre underhåll och sammanhållning, öppnar upp för jämlika möjligheter till livskvalitet och delaktighet i samhället. Det underlättar för alla oavsett kön, ålder eller inkomst, att vara självständiga och att utveckla relationer, kultur och idéer. Med andra ord handlar de behov som vi identifierat i dialogerna om *inkludering*: tillgång till fler aktiviteter, mer service, bättre underhåll och sammanhållning ökar möjligheten för att alla boende oavsett bakgrund att inkluderas i den stadsmiljö som Flemingsberg utgör.

För att bättre förstå förutsättningarna för social hållbarhet i Flemingsberg har vi i denna rapport även utgått ifrån kategorier som kön, ålder, bostadsort (vilken del av Flemingsberg), socioekonomi och migrationsbakgrund.²⁷⁴ Baserat på de behov och grupper som vi identifierat, och med tanke på att Flemingsberg enligt Boverket är ett trångbott område där många boende också har en lägre inkomst än genomsnittet²⁷⁵, är en av de slutsatser vi kan dra att det är *synnerligen* viktigt med aktiviteter för unga, inklusive sommarlovsaktiviteter, i Flemingsberg. Att ungdomar, och framför allt flickor, i Flemingsberg är den grupp i Huddinge kommun som är mest missnöjd med sin fritid, stärks dessutom av den senaste statistiken från Riksidrottsförbundet.²⁷⁶ Flemingsberg östra (Visättra) och Flemingsberg västra (Grantorp) är de bostadsområden i Huddinge som hamnar längst ner på listan över andelen idrottande barn (dvs. barn och ungdomar som är aktiva i en idrottsförening). Endast 19,4 procent respektive 15,6 procent av barn och unga i de två områdena idrottar, jämfört med 39,6 procent i hela riket. Dessutom är skillnaden mellan könen extra stor i Flemingsberg, med betydligt färre flickor som är aktiva i idrottsföreningar (t.ex. 9,9 % jämfört med 21,3 % bland pojkar i Grantorp/Flemingsberg västra).²⁷⁷ Flickor i Grantorp sticker ut i Huddinge kommun men även i hela Stockholmsregionen genom att i minst utsträckning vara aktiva i idrottsföreningar.

Detta är allvarligt eftersom idrott och föreningsverksamhet är särskilt viktigt för barn och unga i marginaliserade områden.²⁷⁸ Organiserad verksamhet, som exempelvis idrottsföreningar, behövs för en meningsfull fritid och kan erbjuda de unga en ”möjlighet att delta i fritidsaktiviteter och komma i kontakt med andra vuxna som kan se och stärka dem och hjälpa dem att utveckla sina färdigheter”.²⁷⁹ Fritidsaktiviteter, och särskilt idrottsaktiviteter, har också en positiv inverkan på ungas psykiska hälsa.²⁸⁰

Gruppen unga förefaller dessutom, utifrån de dialoger vi har analyserat, vara den grupp som har störst behov av aktiviteter i allmänhet. Enligt *Mötesplats social hållbarhet*²⁸¹ ska social hållbarhet anpassas och utformas utifrån de grupper som har störst behov. Därmed blir det än mer aktuellt att ungas behov av

²⁷⁴ Littig & Griessler 2005; Mötesplats Social hållbarhet 2022.

²⁷⁵ Boverket 2016; SCB 2018; Delmos 2022.

²⁷⁶ Riksidrottsförbundet 2023.

²⁷⁷ I Flemingsberg östra var det 26,7 % av pojkarna och 12,8 % av flickorna, vilket kan jämföras med Fullersta norra där hela 58,1 % av barn och unga är aktiva i idrottsföreningar och där skillnaderna mellan könen är små.

²⁷⁸ Behtoui *et al* 2020.

²⁷⁹ Ferlander *et al* 2018, s. 88.

²⁸⁰ Ferlander & Behtoui 2020.

²⁸¹ Mötesplats Social hållbarhet 2022.

aktiviteter och mötesplatser tillgodoses. Fritidsgårdar skulle kunna fungera som både mötesplatser och aktivitetscenter för unga i Flemingsberg. Även ett kulturhus vore bra eftersom det kan erbjuda gratis aktiviteter för alla åldrar och ett sammanhang där kan boende umgås med andra. Flera olika grupper kan vara representerade och leda till möten över gränser. Dessutom efterfrågar boende, framför allt flickor och kvinnor, mer kultur i Flemingsberg.²⁸² En ytterligare möjlighet, och som skulle gynna de flesta boende, vore en utveckling av skolors och förskolors fysiska miljö eftersom de ofta utgör naturliga mötesplatser och skulle kunna utnyttjas av föreningslivet som idag tycks sakna lokaler i Flemingsberg. Detta är något som nyligen påpekades av Boverket, men också betonades av sociologen Gunnar Åsvärn redan på 1960-talet.²⁸³

6.2.1. Vikten av att prioritera boendes återkommande behov

Det är intressant att notera att de behov vi identifierat i rapporten inte är nya. Flemingsbergs topografi som barriär diskuterades allaredan under 1960-talet i samband med byggplanerna för Västra Flemingsberg (idag Grantorp) av Carin Boalt och Gunnar Åsvärn och flera studier efter det har visat på de sociala barriärer och svaga sammanhållning som länge existerat i Flemingsberg.²⁸⁴ De boendes behov identifierade i denna rapport stämmer även överens med de lokala servicebehov som tidigt i utvecklingen av bostadsområdet identifierades och förutsattes skulle finnas i en stadsdel, såsom restauranger, undervisning, fritids- och föreningsliv.²⁸⁵ I en annan mycket tidig sociologisk studie visade en enkätundersökning med boende i Västra Flemingsberg (Grantorp) att det var brist på bra närservice, kommunikationer, och underhåll.²⁸⁶

Likaså har Ferlander med kollegor tidigare visat på att det finns ett behov av välfungerande offentlig service i Flemingsberg.²⁸⁷ De teman, eller behov, vi identifierat i medborgardialogerna – fler aktiviteter, bättre underhåll, mer service, och ökad sammanhållning – är alltså teman som kommer igen. Med tanke på de stora byggplaner och framtidsvisioner som finns för Flemingsberg, är det viktigt att ta vara på den kunskap som redan finns om vad boende efterfrågar och länge *har* efterfrågat. Boende har i dialogerna uttryckt en viss oro för att det befintliga Flemingsberg glöms bort i framväxten av det nya Flemingsberg. Även om boende uppskattar den stadsutveckling som sker i Flemingsberg, och därmed de nya företag och arbetsplatser som kan komma etableras i området, uttrycks även en viss oro för att tillväxt och framtida kontorsplatser prioriteras framför nuvarande boendes behov. Det är därmed angeläget att tillgodose de behov som finns *här och nu*, för att visa att de tas på allvar och prioriteras. Risken är annars att den oro som boende redan upplever blir större och omvandlas till misstro gentemot kommunen och beslutsfattare.

²⁸² Ferlander 2021.

²⁸³ Åsvärn 1968; Boverket 2022.

²⁸⁴ Åsvärn 1968; Tägil & Werne 2007; Austin 2015; Jukkala *et al* 2021; Papakostas 2021.

²⁸⁵ Åsvärn 1968.

²⁸⁶ SLL 1976.

²⁸⁷ Ferlander *et al* 2018.

Vi har också noterat att vad som är gemensamt för de behov vi identifierat är att de handlar om att boende i Flemingsberg saknar det som bidrar till liv och rörelse i deras stadsmiljö. Utan liv och rörelse kan en plats kännas öde och därmed otrygg – något som inte minst framkommer i de olika trygghetsundersökningar som gjorts – och därmed leda till att boende känner vantrivsel i sitt område. Det kan också bidra till en känsla av att Flemingsberg är ett område som har glömts bort, som inte underhålls eller prioriteras vad gäller behov. Därmed kan en känsla av utanförskap växa. När den service som behövs inte finns i närområdet, när det finns få aktiviteter som berikar vardagen eller uppmuntrar till möten människor emellan, och när det som redan finns sköts dåligt, då kan området man bor i lätt kännas bortglömt och tråkigt. Med fler servicefunktioner och aktiviteter, bättre underhåll och ökad sammanhållning kommer inte bara dagliga behov tillgodoses, även en ”stadskänsla” kan ta form. Kopplat till detta är också estetik, själva utseendet i området. Många boende vill att Flemingsberg ska se vackert ut, exempelvis genom mer attraktiv arkitektur, offentlig konst och växtarrangemang. Allt detta kan bidra till trygghet, trivsel och sammanhållning.

Viktigt att komma ihåg i diskussionen om lokala behov och social hållbarhet i den fysiska miljön är att trångboddheten och hushållens relativt låga inkomster²⁸⁸ i Flemingsberg också påverkar de boendes mänskliga behov i och med att det försvårar möjligheterna att kunna skapa och utveckla relationer, kultur och idéer.²⁸⁹ Behovet av sociala aktiviteter, föreningslokaler, mötesplatser och fritidsgårdar kan därmed tänkas vara än större i Flemingsberg än i andra bostadsområden. Fritidsgårdar kan exempelvis främja ungas delaktighet och kan erbjuda dem ett visst slags socialt kapital som inte alla får hemifrån.²⁹⁰ Det handlar alltså om social rättvisa, det vill säga de boendes rättvisa tillgång till områdets resurser. Därför får inte socioekonomi och social klass glömmas bort i arbetet med social hållbarhet i stadsutvecklingen.

Däremot kan inte stadsplaneringen på egen hand tillgodose alla grundläggande behov eller ensam skapa social hållbarhet i Flemingsberg. Stadsplanering är en del i arbetet, men för att motverka ojämlikheter och segregation i staden behövs politiska beslut och omfördelning av resurser. Stadsutvecklingens eller den fysiska planeringens roll i arbetet med social hållbarhet i staden handlar främst om två delar: 1) att den är en process som kan erbjuda boende möjlighet att få vara med att bestämma och ha inflytande, exempelvis genom medborgardialoger och 2) att processen resulterar i faktiska förändringar i den fysiska miljön, vilka bör överensstämma med de boendes mänskliga behov²⁹¹ (som kan ha funnits länge). Hittills har vi främst diskuterat den senare delen, men ett delsyfte med rapporten var att även utreda hur medborgardialoger fungerar som verktyg för ökad delaktighet bland boende. Det ska vi diskutera närmast och dra slutsatser om.

²⁸⁸ Boverket 2016; SCB 2018; Delmos 2022.

²⁸⁹ Hedenus *et al* 2022.

²⁹⁰ Jukkala *et al* 2021.

²⁹¹ Regeringskansliet 2021.

6.3. Medborgardialoger som verktyg

Genom sammanställningen av dialogerna från Huddinge kommun och den analys av innehållet som vi ovan presenterat kan vi se att det finns flera aspekter viktiga att lyfta till diskussion. Vi vill försöka bidra med några rekommendationer att tänka på 1) innan, 2) under, och 3) efter själva dialogmötena. Förhoppningen är att dessa kan leda till en utveckling av kommunens arbete med medborgardialoger som verktyg.

Innan en medborgardialog genomförs är det viktigt att tänka på vad den ska handla om, det vill säga dialogens fokus eller tema. Många av dialogerna i det analyserade materialet handlar om trygghet. Trygghetsundersökningar är viktiga inslag i dialogarbete, men det är viktigt att komma ihåg trygghet bara är *en* aspekt av social hållbarhet (om det nu är vad som ämnas undersökas). Enligt forskaren Dempsey med kollegor bör urbana sociala hållbarhet även mäta social interaktion, deltagande i föreningsliv, utflyttningsgrad och platsidentitet.²⁹² Huddinge kommuns arbete med social hållbarhet inom fysisk planering inkluderar också flera sociala värden, såsom trygghet, jämlikhet, delaktighet och folkhälsa.²⁹³ Utifrån analysen av medborgardialoger tycks emellertid fokus främst ha lagts på trygghet, snarare än att ha ett bredare fokus på boendes synpunkter om socialt deltagande, trivsel, välbefinnande och platsidentitet.

Det är också väsentligt att innan en dialog fundera över vilka som ska vara med i dialogen, både i form av genomförare och deltagare. Huddinge kommun strävar efter att ”utveckla metoder för att inkludera de kommuninvånare som vanligtvis inte deltar i den demokratiska processen”, bland annat genom att ”undanröja hinder och skapa jämlika villkor för deltagande”.²⁹⁴ Dessa ambitioner är mycket viktiga, men en utmaning för alla som arbetar med dialoger är att de sällan är representativa för befolkningen i helhet.²⁹⁵ Barn och ungas perspektiv har visserligen inkluderats i Flemingsberg, inte minst genom barnkonsekvensanalyser och den lokala uppföljningen av ungdomspolitiken. Men det är viktigt att nå ut till fler, exempelvis äldre och kvinnor. Följande grupper och dess föreningar saknas i materialet: muslimska och/eller andra trossamfund eller religiösa föreningar (förutom *Svenska kyrkan*), pensionärsföreningar (exempelvis *PRO Vårby-Flemingsberg*) samt funktionshindrades föreningar (exempelvis *DHR Huddinge*). Även fler kvinno- och tjejgrupper (exempelvis *Min syster*) hade varit bra att inkludera.

Det är således av stor vikt att försöka nå ut till så många grupper som möjligt. Hur kan då kommunen nå ut till fler boende för att undvika att exempelvis endast en mindre grupp eldsjälar deltar? Nazem Tahvilzadeh menar att dialoger bör fungera som ”demokratiska innovationer” för att inkludera marginaliserade grupper men att ”inkludering inte följer per automatik av att arrangera deltagande styrformer”.²⁹⁶ Förutom de

²⁹² Dempsey *et al* 2011.

²⁹³ Fyrvald 2020.

²⁹⁴ Lindholm & Moritz 2012, s. 1 & 43.

²⁹⁵ Urban 2005; Listerborn 2008; Edström 2014.

²⁹⁶ Tahvilzadeh 2023, s. 111.

grupper vi ovan föreslagit är det också angeläget att se till de boendes situation i Flemingsberg: det handlar om invånare i marginaliserade stadsdelar där många har migrationsbakgrund och låga inkomster.²⁹⁷ Det kan vara svårt för boende att delta i kommunens dialogarbete, på grund av hinder så som brist på tid, resurser (exempelvis i form av språkkunskaper) och självförtroende eller vana vid att delta i politiska och medborgarliga sammanhang. Att delta i kommunens dialoger ses inte som en självklarhet för alla. Vissa kan känna sig främmande inför att kommunicera med kommunens tjänstemän och konsulter eller att dela med sig av sina synpunkter i formella sammanhang. Tröskeln kan alltså vara hög, vilket innebär att kommunen behöver se över arbetet med att nå ut. Som boende kan man också fråga sig: Är mitt deltagande värt det? Vad leder det till? Det måste kännas meningsfullt för boende att delta i medborgardialoger.

Enligt tidigare forskning kan medborgardialoger fylla en meningsfull funktion genom att skapa förtroende och relationer mellan boende och beslutsfattare, såsom kommuntjänstepersoner.²⁹⁸ Kopplat till detta ser vi emellertid en viss problematik med att involvera konsulter i arbetet med medborgardialoger, vilket framför allt har gjorts under de senaste åren i Flemingsberg. Konsulter involveras i dialogarbetet under en begränsad period och lämnar sedan området. De är oftast inte från början insatta i områdets kontext och historia. De har heller ingen naturlig koppling till de boende så som kommunanställda har och det finns inget egentligt ansvarsförhållande mellan konsulter och boende/medborgare. Ett annat problem kan vara att kommunen och boende saknar insyn i konsultföretagens dokumentation av sitt arbete och att det saknas en standard för dokumentation när flera olika slags aktörer är involverade. Som Moa Tunström påpekat är detta viktigt eftersom *hur* man väljer att dokumentera processen styr kunskapen om den.²⁹⁹ Men innan vi diskuterar dokumentationen av dialoger vill vi diskutera vad man kan tänka på *under* själva dialogen.

Precis som Tunström också noterat angående medborgardialoger³⁰⁰, varierar dialogerna i Flemingsberg mycket till form – såsom enkäter, konsekvensanalyser, vandringar, dialogmöten och webbdialoger. Denna variation är positiv för att undersöka fenomen utifrån olika perspektiv och för att nå ut till olika grupper. Det finns dock en risk att exempelvis sociala konsekvensanalyser och barnkonsekvensanalyser, som numera är vanliga former av medborgardialoger, snarare blir inhämtande av information än att vara faktiska dialoger *med* boende. I enlighet med Habermas och Bohm bör medborgardialoger vara just *dialoger*, det vill säga diskussioner, aktivt lyssnande, resonering och tänkande *tillsammans* – med andra ord så kallad deliberation.³⁰¹ Tyvärr visar forskning att medborgardialoger i svenska sammanhang ofta blir en envägskommunikation från kommunens sida då dialogarbetet tenderar att resultera i att kommunen endast

²⁹⁷ SCB 2018; Delmos 2022.

²⁹⁸ Habermas 1994; Lindholm *et al* 2015; Tahvilzadeh 2021.

²⁹⁹ Tunström 2021, s. 30–31.

³⁰⁰ Tunström 2021.

³⁰¹ Bohm 1996; Habermas 1994.

inhämtar listor med preferenser eller sprider information till medborgarna.³⁰² För deliberation och för att kunna ”tänka fritt tillsammans” behövs dock ett forum eller en arena som är tillgänglig.³⁰³ Exempel på en sådan arenor skulle kunna vara biblioteket, kulturhus, fritidsgårdar eller andra mötesplatser för boende såsom medborgardrivna lokaler ”där människor kan mötas på ett naturligt sätt”.³⁰⁴ Detta är dessutom något som tas upp i Huddinge kommuns *Handbok i delaktighet*: ”Tillgängliga möteslokaler gör det möjligt för fler att delta”.³⁰⁵ Som tidigare nämnts, tycks det dock finnas en brist på mötesplatser och föreningslokaler i Flemingsberg. Ett organiserat och starkt civilsamhälle är med andra ord en av förutsättningarna för att stärka marginaliserade gruppers deltagande och därmed även en förutsättning för en god medborgardialog.³⁰⁶

Vad gäller dokumentationen av dialogerna har vi i enlighet med tidigare forskning observerat vissa brister.³⁰⁷ Liksom tidigare studier har påvisat, har det analyserade dialogmaterialet varierat mycket både till form och innehåll. Detta kan göra det svårt att göra jämförelser över tid. En annan aspekt av konsekvensanalyserna, och flera av de andra dialogerna, är att det har varit svårt att urskilja de boendes röster då materialet till stor del består av kommunens eller konsulters tolkningar och analyser av boendes åsikter. Våra resultat är därmed till viss del en analys av analyser. Det har också i materialet varit svårt att avgöra vilka slags personer eller grupper som deltagit i dialogerna, eftersom det endast ibland specificeras och ofta är dokumentationen bristfällig vad gäller hur många boende som faktiskt deltagit i en dialog.³⁰⁸

En annan svårighet som tas upp i litteraturen om medborgardialoger och som vi noterat i vårt material handlar om återkoppling.³⁰⁹ Det är väsentligt att kommunen regelbundet arbetar med återkoppling av medborgardialogerna, men också att de undviker att genomföra flera olika dialoger med samma grupper utan att det leder till någon faktisk förändring. Om boende uppfattar det som att deras synpunkter, behov och önskemål inte tas tillvara och att de måste upprepa dessa utan att något händer riskerar förtroendet och lusten till att delta i medborgardialoger att försvinna. I de dialoger vi analyserat kan vi endast se att återkoppling skett vid ett tillfälle.³¹⁰ Som tidigare forskning visat är återkoppling svårt, likaså att gå från dialog till återkoppling och samskapande eller genomförande.³¹¹ Därmed finns, återigen, en stor risk med att samma behov är återkommande i medborgardialogerna år efter år, då det antyder att boende inte kan se att deras deltagande i dialogerna leder till någon reell förändring – det vill säga, att deltagarna inte får se några resultat och att dialogarbetet tenderar att stanna vid just genomförandet av dialogerna. Detta är inte

³⁰² Tahvilzadeh 2023, s. 76.

³⁰³ Bohm 1996.

³⁰⁴ Austin 2015, s. 20.

³⁰⁵ Lindholm & Moritz 2012, s. 44.

³⁰⁶ Tahvilzadeh 2023, s. 114.

³⁰⁷ Tunström 2021.

³⁰⁸ Se även Edström 2014.

³⁰⁹ Harling 2021.

³¹⁰ Dialog #9. Återkopplande dialog inför upprustningen av Flemingsbergsparken. 2017.

³¹¹ Harling 2021; Tunström 2021.

bara vanligt inom arbete med medborgardialoger utan är utmärkande för allt slags förändringsarbeten såsom jämställdhetsintegrering i kommuner där man tenderar att stanna vid kartläggningen eller vid upprättandet av en plan – det vill säga, vid första stegen i processen.³¹² För att stärka förtroendet och lusten till att delta i medborgardialoger, är det viktigt att faktiskt göra någonting grundat i dialogarbetet. Precis som med jämställdhetsplaner ska medborgardialoger inte bara bli fina dekorationer eller så kallade 'hyllvärmare', de ska fungera som faktiska verktyg för förändring annars blir talet om social hållbarhet endast tomma ord.

Utifrån ovanstående diskussioner baserade på resultaten från analysen av de 20 medborgardialogerna och vår utvärdering av dialoger som verktyg kan vi dra slutsatsen att fritidsgårdar (både i Visättra och Grantorp) och ett kulturhus i Flemingsberg skulle kunna fungera som lösning på flera problem. Genom att erbjuda detta kan kommunen: 1) skapa fler arenor för dialog och inkludering av marginaliserade grupper, 2) visa boende att deras deltagande i dialoger tas på allvar och resulterar i reell förändring, då ett flertal av behoven identifierade i dialogerna skulle tillgodoses, 3) skapa aktiviteter för unga, kultur och möten över gränser.

En förhoppning är att denna rapport ska användas som en form av återkoppling till boende och att nästa steg i Vinnovaprojektet är att gå från dialog till samskapande med boende (och verksamma) – vilket redan har påbörjats. Vi hoppas också att rapporten bidrar med lärdomar om medborgardialoger som verktyg.

Flemingsbergs Centrum. Foto: Håkan Lindgren.

³¹² Se exempelvis Jacobson *et al* 2014.

Källförteckning

- Anneroth E, Jukkala T & Ferlander S (2022). Feministisk stadsplanering som social innovation. I: KJ Bonnedal, A Egan Sjölander & M Lindberg (red.), *Social innovation för hållbar utveckling* (s. 149-163). Lund: Studentlitteratur.
- Austin K (2015). *Nya mötesplatser. Kartläggning av möjligheterna att skapa nya medborgardrivna kultur- och samlingslokaler i socioekonomiskt utsatta områden i Sverige*. Stockholm: Folkets hus & parker.
- Behtoui A, Hertzberg F & Neergaard A (2020), *Ungdomars fritidsaktiviteter: Deltagande, möjligheter och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur.
- Bohm D (1996). *On Dialogue*. London: Routledge.
- Bornemark J (2016). *Medborgardialog – om det svåra i att mötas. Praktikers reflektioner om ett av demokratins viktigaste verktyg*. Stockholm: Arkus.
- Boverket (2016). *Trångboddhet i storstadsregionerna*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2017). *Vägledning om medborgardialog vid fysisk planering*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2019). *Bostäder och platser för ungdomar*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2022). *Utveckla förskolors och skolors fysiska miljö för att lyfta hela samhället*. www.boverket.se, webbsida besökt den 25 april 2023.
- Delmos (2022). *Områdestyper stärker offentliga aktörers förutsättningar att nå sina mål*. Huddinge: Delegationen mot segregation.
- Dempsey N, Bramley G, Power S & Brown C (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19, sid. 289-300.
- Edström M (2014). *Dialogforum i Botkyrka. En utvärdering*. Tumba: Mångkulturellt Centrum.
- Ferlander S, Jukkala T, Utas A & Papakostas A (2018). Regionens ansvar för förortens mellanmänniska rum. *PLAN*, 4-5, sid. 87-88.
- Ferlander S & Behtoui A (2020). Fritidsaktiviteter och ungdomars välbefinnande. I: A Behtoui, F Hertzberg & A Neergaard (red.), *Ungdomars fritidsaktiviteter: Deltagande, möjligheter och konsekvenser* (s. 185-204). Lund: Studentlitteratur.
- Ferlander S (2021). En stad för alla i spåren av pandemin? I: A Legeby (red.), *Kris och transformation* (s. 45-52). Stockholm: KTH.
- Fyrvald L (2020). *Social hållbarhet i fysisk planering*. Huddinge kommun.
- Gustavsson E & Elander I (2013). *Social hållbarhet inte bara "sustainababble"?* Örebro universitet: Centrum för Urbana och Regionala Studier.
- Habermas J (1994). En ur förtvivlan född förhoppning. En intervju utförd av Michael Carleheden och René Gabriels i *Res Publica*, 27, sid. 36-58.

Harling T (2021). Hur kan vi gå från dialog till samskapande? *PLAN*, specialnummer om planering och demokrati, sid. 97-102.

Hedenus F, Persson M & Sprei F (2022). *Sustainable Development – Nuances and perspectives*. Lund: Studentlitteratur.

Jacobson M, Trollvik M & Måwe I (2014). *Håll i och håll ut! Erfarenheter av jämställdhetsintegrering i kommuner och landsting*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

Jukkala T, Ferlander S, Bogren A & Ejigu A (2021). Det sociala kapitalets rumslighet: en studie om kvinnors upplevelser av mötesplatser i Flemingsberg. I: M. Gawell & A. Papakostas (red.). *Att göra stad i Stockholms urbana periferi* (s. 231–260). Stockholm: Stockholmia förlag.

Kellaher L, Peace SM & Holland C (2004). Environment, identity and old age – quality of life or a life of quality? I: A Walker & C Hagan Hennessy (red.). *Growing Older: Quality of life in old age* (s. 60-80). Maidenhead: Open University Press.

Kern L (2020). *Feminist City. Claiming space in a man-made world*. London: Verso.

Langlet (2019) *Medborgardialog i styrning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Lindholm T & Moritz M (2012). *Handbok i delaktighet. Från ord till handling*. Huddinge kommun.

Lindholm T, Oliveira e Costa S & Wiberg S (2015). *Medborgardialog – demokrati eller dekoration? Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplanering*. Stockholm: Arkus.

Lindström J & Mickelsson Blomqvist T (2022). *En match utöver det vanliga. Om ett kunskapsbaserat arbetssätt i idrottssvaga områden*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Listerborn C (2008). Who speaks? And who listens? The relationship between planners and women's participation in local planning in a multi-cultural urban environment. *GeoJournal*, 70, sid. 61–74.

Littig B & Griessler E (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8, sid. 65-79.

Montin S (2021). Inbjudet medborgardeltagande i spänningsfältet mellan allmänna och enskilda intressen. *PLAN*, specialnummer om planering och demokrati, sid. 21-28.

Mötesplats Social hållbarhet (2022). *Vad är social hållbarhet för oss?* <http://www.motesplatssocialhallbarhet.se/>, webbsida besökt den 14 september 2022.

Papakostas A (2021). Den ohållbara hälsoväg(g)en. I M. Gawell & A. Papakostas (red.). *Att göra stad i Stockholms urbana periferi* (s. 51-90). Stockholm: Stockholmia förlag.

Planprogram för Flemingsbergsdalen (2020). Huddinge kommun.

Polisen (2021). *Lägesbild över utsatta områden. Regeringsuppdrag 2021*. Stockholm: Polismyndigheten, nationella operativa avdelningen.

Regeringskansliet (2021). *Den hala tvålen. Verktyg och metoder för social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling*. Stockholm: Regeringskansliet, Finansdepartementet.

Riksidrottsförbundet (2023). *Den ojämlika ungdomsidrotten*. Statistik tillgänglig via Sveriges Television: <https://www.svt.se/special/den-ojamlika-ungdomsidrotten/>, webbsida besökt den 14 maj 2023.

RUFS 2010. *Så blir vi Europas mest attraktiva storstadsregion*. Regional Utvecklingsplan för Stockholmsregionen. Stockholms läns landsting.

RUFS 2050. *Europas mest attraktiva storstadsregion*. Regional Utvecklingsplan för Stockholmsregionen. Stockholms läns landsting.

SCB (2018). *God inkomstutveckling men ökade skillnader*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SCB (2020). *Lämna ingen utanför. Statistisk lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige*. Solna: Statistiska centralbyrån.

Segerdahl K & Landgren T (2016). *Metodhandbok för barnkonsekvensanalyser*. Huddinge kommun.

Segregationsbarometern (2022). *Statistik om segregation i Sverige. Ett digitalt verktyg från Boverket*. Karlskrona: Boverket, <https://segregationsbarometern.boverket.se>, webbsida besökt den 17 maj 2023.

Stockholms läns landsting (1976). *Hushåll i västra Flemingsberg. Resultat från en enkätundersökning kring bostaden och dess omgivning*. Planeringskontoret, Sociologiska utredningsgruppen.

Sveriges kommuner och landsting (2009). *11 tankar om medborgardialog och styrning*. Stockholm: SKL.

Ström L, Molnar S & Isemo S (2017). *Social hållbarhet ur ett samhällsperspektiv – en kunskapsöversikt*. Göteborg: Mistra Urban Futures.

Söderqvist L (1999). *Rekordår och miljonprogram. Flerfamiljshus i stor skala. En fallstudiebaserad undersökning av politik, planläggning och estetik*. Västervik: AB Ekblads & Co Tryckeri.

Tahvilzadeh N, Montin S, Cullberg M & Stark E (2014). *Sustainability policy in the Gothenburg Region. On cohesions and tensions between strong and weak sustainability*. Göteborg: Mistra Urban Futures.

Tahvilzadeh N (2021). Planering och demokrati: Introduktion till specialnummer. *PLAN*, sid. 13-16.

Tahvilzadeh N (2023). *Inkludering och medborgardeltagande. En forskningsöversikt om hur medborgardialoger kan inkludera marginaliserade grupper*. Stockholm: SKR.

Tunström M (2021). *På spaning efter dialogen i svensk planering*. *PLAN*, 27 april, sid. 29-38.

Tägil T & Werne F (2007). *Förorter i förändring. I: K Nylund (red). Periferin i centrum. Gränsöverskridande praktiker i Stockholms offentliga rum*. Göteborg: Daidalos.

UNDP Sverige (2021) *United Nations Development Programs*. <https://www.undp.org/sv/sweden>, webbsida besökt den 14 maj 2023.

Urban S (2005). *Att ordna staden. Den nya storstadspolitiken växer fram*. Lund: Arkiv förlag.

Utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Flemingsberg (2018). *Flemingsberg – där kunskap och kreativitet möts i södra Stockholm*. Stockholms läns landsting, Huddinge kommun och Botkyrka kommun.

Vinnova (2021). *Social hållbarhet i den fysiska miljön. Insatser som utvecklar sociala värden i samhällen och städer. En utlysning inom Vinnovas område Hållbar samhällsbyggnad*. 2021-04-15. Tillgänglig online: [*utlysningstext-social-hallbarhet-i-den-fysiska-miljon.pdf1096795.pdf \(vinnova.se\)](https://www.vinnova.se/utlysningstext-social-hallbarhet-i-den-fysiska-miljon.pdf1096795.pdf) (2022-06-28)

Wiberg S (2018). *Lyssnandets praktik: Medborgardialog, icke-vetande och förskjutningar*. Doktorsavhandling. Stockholm: KTH.

Wikström T (2007). Monumentalitet och mobilitet i Flemingsberg. I: K Nylund (red). *Periferin i centrum. Gränsöverskridande praktiker i Stockholms offentliga rum*. Göteborg: Daidalos.

Wrangsten C, Ferlander S & Borgström S (2022). Feminist urban living labs and social sustainability: Lesson from Sweden, *Urban Transformations*, 4:5.

Åsvärn, G (1968). *PM rörande serviceförsörjningen i Västra Flemingsberg i Huddinge kommun*. 8/5-68. Stockholms läns landsting.

Tack

Vi vill först och främst rikta ett stort tack till alla Flemingsbergsbor som har deltagit i medborgardialoger under de senaste 12 åren och således möjliggjort denna rapport. Vi tackar även de många boende som har samtalat med oss om sitt bostadsområde och utvecklingen av det. Ett särskilt tack till de Flemingsbergsbor som har läst en tidigare version av denna rapport – Johan von Reynolds, Nader Sani och Esra Özge. Ett stort tack också till Vinnovaprojektets lokala arbetsgrupp bestående av boende och verksamma i Flemingsberg. Vi vill framför allt uppmärksamma Fazile Ünver och Esra Özge som har varit med på hela resan och bidragit med viktiga synvinklar. Ett varmt tack till Nazem Tahvilzadeh, forskare på Södertörns högskola, för inspirerande samtal om medborgardialoger samt värdefulla synpunkter på denna rapport. Vi vill dessutom tacka Malin Gawell, Apostolis Papakostas, Ingrid Esser, Steven Saxonberg, Marta Edling och andra kollegor på Södertörns högskola som deltog på det högre seminariet där rapporten presenterades. Tack även till våra kollegor kopplade till Vinnovaprojektet – på Huddinge kommun, Fabège och Södertörns högskola – som på olika vis har stöttat oss i arbetet med rapporten: Lena Fyrvald, Therese Friedman, Karin Lekberg, Gustav Amberg, Camilla Broo, Stefan Dahlbo, Maria Johansson, Karolina Krön, Helena Lundberg, Marcel Moritz, Krista Nikula, Sophia Nilsson och Ann-Christin Rudström. Slutligen vill vi tacka Vinnova, Sveriges innovationsmyndighet, som har finansierat arbetet med denna rapport (diarienummer 2021-02870).

Rapporten är utgiven av Huddinge kommun och Södertörns högskola, juni 2023. Vänligen, referera till:

Ferlander S & Karlberg E (2023). *Social hållbarhet i Flemingsbergs fysiska miljö. Sammanställning och analys av medborgardialoger i Flemingsberg, 2010–2022*. Huddinge kommun och Södertörns högskola.

Dialogerna: material från Huddinge kommun

1. Områdesvandring Tema: Trygghetskänslan i Visättra. Kommunstyrelsens förvaltning/Utvecklingsavdelningen. 14 april 2010.
2. Vad tycker boende om tryggheten i Flemingsberg? Redovisning av enkätsvar från trygghetsundersökning våren 2010. Ledningskontoret/Utvecklingsavdelningen. 8 oktober 2010.
3. Våffelveckan på Visättra torg. Sammanställning. 2011.
4. Sammanställning från barndialog. Samhällsbyggnadsavdelningen, Huddinge kommun, maj 2016.
5. Medborgardialog inför upprustningen av gula gången och Flemingsbergsparken. Samhällsbyggnadsavdelningen på Huddinge kommun. 24 augusti 2016
6. Flemingsbergs centrala stadskärna. Dialog slutrapport 2017-02-13. Hösten 2016.
7. Barnkonsekvensanalys inför ny förskola i Visättra, Huddinge kommun, november 2016.
8. Barnkonsekvensanalys Detaljplan för Visättravallen 2. Bilaga till samrådshandling. Barn och ungdomsförvaltningen, Huddinge kommun, 2017.
9. Återkopplande dialog inför upprustningen av Flemingsbergsparken. Samhällsbyggnadsavdelningen på Huddinge kommun. 28 februari 2017.
10. Flemingsbergs stadscentrum. Sammanställning. Dialog under ”En dag för Flemingsberg”, 16 september 2017. Kommunstyrelseförvaltningen Huddinge kommun.
11. Trygghetsvandring Flemingsberg 25 januari 2018.
12. KV STALLET 3. Social konsekvensanalys. 2019. Granskningshandling Huddinge kommun, 20190809.
13. Rapport Trygghetsdialog/enkät i Visättra (Flemingsberg). Kommunstyrelsens förvaltning 2019
14. Trygghetsbesiktning Visättra (Flemingsberg) 21 januari 2019.
15. Barnkonsekvensanalys Campus Flemingsberg del 2. Barnkonsekvensanalys Campus Flemingsberg, på uppdrag av Byggvesta Development AB. 2019.
16. Barnkonsekvensanalys för Björnkulla Kompletterande underlag till planprogram och miljöbedömningsprocess. Juli 2021, granskningsversion.
17. Minnesanteckningar Dialogmöte med boenden i Visättra 211011. Samverkan i Huddinge, BID-Flemingsberg, 2021.
18. Minnesanteckningar Dialogmöte med boenden i Grantorp, Platsutveckling 211110.
19. Lupp 2021. Lokal uppföljning av ungdomspolitiken Huddinge. Rapport sammanställd av Enkätfabriken, mars 2022.
20. Social konsekvensanalys och barnkonsekvensanalys, Planprogram Visättra, 11 mars 2022.